

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Si l'armée, après les rudes et pénibles épreuves par lesquelles elle a passé, était soumise à de nouvelles réductions, il vaudrait mieux prendre la plume et l'effacer d'un seul trait.

Baron FORSTNER DE DAMBNOV.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

VIJFTIENDE DEEL.

NOVEMBER 1846. — N°. 5.

BREDA,
BROESE & COMP.
—
1846.

*De onduidelijkheid van het
dat dit tijdschrift te komen
Drukken is gesloten en
hun woord niet gegeven
Breda 30 December.*

H. G. P. de Looze

DE

MILITARY SPECTATOR.

THE SPECTATOR

NEW YORK: PUBLISHED BY J. C. WHITTAKER, 15 NASSAU ST.

NO. 100. SATURDAY, NOVEMBER 18, 1844.

J. C. WHITTAKER, PROPRIETOR.

PRINTED BY J. C. WHITTAKER.

NOVEMBER 1844 - N. Y.

WHITTAKER & CO.

1844

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Venlo, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

BRIEVEN AAN MARIAS.

IX.

INHOUD.

Herinnering aan een vertoog: « de Nationale strijdvvaardigheid » enz., vroeger door den *M. S.* geleverd; doel en strekking van dat vertoog. — De oprigting van zoo vele handboogschutters-gezelschappen wekt het denkbeeld op om op dat vertoog terug te komen. — Twee voorname krijgsgeschiedenissen. — Iets over het verband dezer krijgsgeschiedenissen tot de herleefde zucht naar oude volksspelen: de harddraverijen; de wedrennen; de Yachtclub; het schaatsenrijden. — Iets over de oude schutter-korporatiën; haar nut voor de verdediging des lands. — Nog een oud artikel van den *M. S.*; verdere ontwikkeling van de wenken daarin opgenomen. — De Noord-Amerikaansche riflemens; de Zwitsersche en Tyrolsche scherpschutters-genootschappen. — Een plan tot oprigting van zulke genootschappen hier te lande.

Toen ik u, in mijnen vorigen brief, schertsende beloofde, met u eenige denkbeelden te wisselen over de lands-defensie, lag voor mij geopend het zesde deel van den *Militairen Spectator*, op bladzijde 33. Daarop is te vinden de aanvang van een vertoog, dat tot titel voert: « *Nationale strijdvvaardigheid der Hollanders door zeden en landsgesteldheid*, geschreven door een' oud officier, van hoogen rang, rijk in ondervinding en bekend door de talrijke vruchten van zijnen veelomvattenden geest. Op dat vertoog volgden eenige *gevolgtrekkingen*, ontwikkeld door den hoofdredacteur.

Nadat nu mijn VIII^{ste} brief reeds lang ter perse was, kwam mij in handen het tweede nummer van den jongen of *nieuwen Spectator*, welke geheel onverwacht naast den ouden heer is opgeschoten. Het toeval heeft gewild, dat de aandacht van eerstgemeld tijdschrift, evenzoo op het hierboven bedoeld artikel was getrokken. Er zullen misschien lezers zijn, welke daarin eene soort van sympathie herkennen, die echter moeilijk tusschen de beide redactiën zal kunnen bestaan, aangezien de oude door den *jongen Beschouwer*, zonder veel omwegen, in zekeren zin voor *dood verklaard is*. Maar zou die niet zeer humane veroordeeling eene beweegreden kunnen zijn of worden, om het door mij opgevatte voornemen te laten varen. Ik geloof het niet, en stap derhalve zonder aarzelen over dat incident heen, met

den ouden Romeinschen gladiators-groet aan den *Nieuwen Spectator*: « *Cesar, de dooden groeten u!* »

Het vertoog over de *nationale strijdvvaardigheid der Hollanders*, enz., getuigt, met zoovele anderen van dien stemmel, dat de *Militaire Spectator* in zijne langdurig bestaan, met onverpoosde volharding, het zijne gedaan heeft, om de aandacht van het Nederlandsche publiek te wekken op de verdedigingskrachten, welke zoowel in den vaderlandschen bodem rusten, als in den boezem der natie sluimeren. Wanneer hij nu en dan gelegenheid vond, om op het nationale eergevoel van het volk te werken, door tafereelen te schetsen, warm van toon, helder van kleur, en rijk gestoffeerd met de lauweren door landgenooten geplukt in den strijd voor 's lands eer of voor 's lands regten, dan deed hij het, om des te meer belangstelling in te roepen op de vertoogen, die uitsluitend betrekking hadden op de landsdefensie.

Wanneer ik nu lette op den weinigbeteekenenden invloed, welken al deze vertoogen welligt uitgeoefend hebben, dan zou ik zulke onderwerpen niet meer moeten aanroeren; maar de zoo plotseling ontstane zucht, de zoo warm aangewakerde lust, ja de zoo sprekende *geestdrift* van al onze dagbladen, in het bekransen der pijl- en boogschutters en schutterijen, deden mij hopen, dat een enkel bezadigd toepasselijk woord, bij de wieg en bakermat van zoovele nieuwe koningen, dekens, overdekens, ridders en schildknappen uitgesproken, welligt eenigen vat zoude kunnen hebben op de algemeen gedeelde geestdrift voor den edelen handboog. Vooraf wil ik, met het groote besef mijner minderheid in het hantieren van dit wapentuig, en mijner bekrompenheid in het vatten van het doel en de eigenlijke strekking van dien krachtigen *wapenroep* onzer dagbladen, aan al de nog in de luren gewikkelde en toekomstige potentaten en waardigheidsdragers, en aan de reeds volwassen *grandes* van pijl en boog, de hulde van mijnen bijzonderen eerbied en ontzag aanbieden. Ik achtte dit niet slechts betamelijk, maar oordeelde het noodzakelijk, omdat het toch niet aan den mensch van onzen tijd van nieuwhed en vooruitgang gegeven is,

de krachten te voorzien welke misschien nog sluimeren in den gevierden pijl en boog — om niet te spreken van die, welke welligt diep verborgen liggen bij hen, welke, tot prijs hunner geoeffendheid, zijn beladen met schilden, eereteekens, lauweren, verzen, toespraken van EdelAchtbaren, en met het warme proza der couranten, of zijn beschonken door den eerewijn, mildelijk aangeboden en liefderijk gekredent door aanvullige gildezusters. Wie toch heeft voor eenige maanden kunnen denken, veel minder kunnen voorspellen, dat de *katoen-wat*, die het pijnlijk gevoel van het rhuematisme stilde, het verkouden oor verwarmde, of geheimvol de ontbrekende *graces* van eene te tengere schoone vrouw aanvulde, dat het gehakte stroo, waarop het huisdier en de Nederlandsche soldaat hunne matte leden uitstrekken bij behoefte naar rust; of wel de slaapmuts, waarmede uw deftige buurman (de bakker) bescheiden zijnen kalen schedel dekt, dat al deze voorwerpen, zeg ik, in zich hielden opgesloten het vernielend vermogen van den bliksem, het geluid van den donder, het geweld van orkanen, of de doodende werking van het buskruid! Sedert deze ontdekking tuur ik belangstellend op de vederen, en op de hoornen punt van den pijl, of ze mij ook zouden kunnen oplossen de raadselachtige ovatiën, hun sedert den aanvang van het jaar onzes Heeren 1846, in Nederland ten deel gevallen. Wie weet wat het geconcentreerd salpeterzuur op hem, op den boog, ja welligt op den schutter zelve zou te weeg brengen! Doch ter zake:

In het bij herhaling genoemde artikel over de *Nationale strijdvaardigheid*, enz., staat bovenaan eene waarheid, die door alle groote veldheeren, en even zoo door alle staatslieden van den ouden en nieuwen tijd, is beleden, te weten:

« *De grootste kracht eens volks, in den verdedigingskamp tegen eenen indringenden vijand, is die, wanneer het eene op de plaatselijkheid, zeden en gewoonten gegrondveste eigendommelijke strijdvaardigheid bezit, welke den vijand ontbreekt.* »

Een weinig verder leest men in hetzelfde vertoog, eene stelling, welke uit de krijgservaring van alle tijden is afgeleid, namelijk:

« *Het is geenszins in de groote hoofdslagen, dat de zwakken, wien altijd minder aanvullings-middelen ter dienste staan, de beslissing des oorlogs moeten zoeken. Het zijn de kleine nadeelen, welke de magtigste legers doen wegsmelten, en hen, zoowel materieel als moreel, vernietigen.* »

Bij het herlezen dezer beide krijgsgedinselen, vroeger door den *M. S.* ter ernstige betrachting aanbevolen, rees de ge-

dachte bij mij op, dat de ijver, waarmede onze dagbladen bezielde schenen, voor het allerwege weder in het leven treden van genootschappen en gilden van den edelen manhaften *handboog*, waarlijk eene voor het vaderland nuttiger strekking had kunnen nemen, wanneer zij dat opwekkend proza hadden gebezigd tot het aanprijzen van *scherpshutters-oefeningen*.

Er scheen toch eene behoefte bij onze landgenooten te bestaan, naar de oude, sedert ettelijke jaren in onbruik geraakte volksspelen, naar wedijver in de eene of andere lichaamssoefening, of naar navolging van hetgeen bij den vreemden diende tot aanmoediging van den een' of anderen tak van handel en nijverheid, of wel naar datgene wat zou kunnen dienen ter bevoordeeling van locale belangen of van onderling verkeer.

De *harddraverijen*, vroeger en nog een geliefkoosd volkspel in de noordelijke gewesten des rijks, dat voordeelig gewerkt heeft om aan het Friesche paardenras eene welverdiende vermaardheid als trekpaard te schenken, zag zich nu kort geleden uitbreiden tot eene, den vreemden ontleende, gelijksoortige oefening, namelijk het *wedrennen*. De *wedren*, het vermaak van de *fashion*, van de geld-aristocratie des lands, ontsproten uit de zucht naar weelde, paarde zich echter met het nuttige doel om de fokkerij van een edeler paardenras aan te moedigen, alsmede om den lust tot de hier te lande zoo weinig beoefende rijkunst, meer en meer op te wekken en aan te wakkeren.

De ijver tot dat alles had zeer spoedig tot eene bij ons onbekende geestdrift geleid, en tot resultaten gevoerd, die de verwachting van velen verre hebben overtroffen. De liefhebberij voor paarden is er voor 't minst reeds veel door toegenomen, en of de paardenfokkerij en de verbetering van ons oorspronkelijk rijpaardenras er werkelijk door zullen winnen, zal de tijd moeten leeren.

Wanneer wij nu willen opsporen de oorzaken van het welgelukken der eerste pogingen, om de *wedrennen* naast de *harddraverijen* te doen plaats nemen in de rij der nuttige volksvermaken, dan zullen wij die wel in de eerste plaats vinden in de persoonlijke bemoeijng onzer Vorsten, en van vele aanzienlijken en invloedhebbende personen des lands; ten tweede in de krachtige hulp en aanmoedigende werking van de publieke pers, en ten derde, in de bevordering van plaatselijke belangen, door de gemeente-besturen, die daarin een uitstekend middel vonden om vreemdelingen te lokken en op gegeven tijden, den hoorn der weelde, zoo niet des overvloeds, over hunne gemeenten te doen uitstorten.

Alles wat strekken kan tot opwekking van de liefhebberij voor paarden en voor de rijkunst, zal ieder beschouwen als doelmatig en nuttig voor de vaderlandsche belangen. De handel, de veefokkerij, vele takken van nijverheid trekken er voordeelen uit; als oefening in de rijkunst werkt zij, met elke andere ligchaamsoefening, mede tot harding van het ligchaam, en wordt zodoende middellijk en onmiddellijk dienstbaar voor de landsverdediging.

De behoefte naar wedijver, waarvan ik zoo even sprak, deed zich mede kennen in den bijval, welken het oprakelen van eene aloude, niet geheel gestorvene, doch echter op vele plaatsen diep sluimerende volksliefhebberij vond; namelijk: de wedstrijden in het *snelzeilen* en *snelroeijen*, het eerste vroeger in Vriesland en Noord-Holland bekend onder de oorspronkelijke benaming van *Admiraal-zeilen* en *Prijs-roei-jen*. Om de hoogstbelangrijke en verreikende nuttige strekking van het genootschap, dat zich gesteld heeft aan het hoofd van dit overoud, echt oorspronkelijk, nationaal volksvermaak, moge de vreemde titel van *Yacht-club*, aan het Hollandsche woord gekoppeld, vergeving vinden in de oogen van den *purist*. De pogingen door den jeugdigen vorstelijken zeeman aangewend, zoo krachtig ondersteund door zijne vorstelijke broeders, en door zoo vele hooggeplaatste mannen, om dit sluimerend volksspel weder te verlevendigen, verdienen de erkenning en de hulde van allen die het wel meenen met het vaderland.

Ook bij deze oefening, bij dit volksspel, hebben de aanzienlijkste des lands den eersten toon aangeslagen, en het kon wel niet anders, of hij moest weérklank vinden in de dagbladen. De laatsten hebben er echter, mijns inziens, minder voortvarend, minder aanmoedigend, minder overtuigend over gesproken. Enkele artikels zelfs hadden eene tegenovergestelde strekking. En toch, op het punt van oorspronkelijkheid en nationaliteit, verdiende de *snelzeilerij* en *snelroeierij* den voorrang op het *wedrennen*. Ten aanzien van de mogelijkheid eener meer algemeene uitvoering en navolging — iets dat toch wel door de grondleggers van de *Yacht-club* beoogd zal zijn — verdienen de eerste ook eene des te warmer aanprijzing, dewijl de *wedrennen* eene kostbaarder inrigting vereischen, en daarenboven te veel van de localiteiten afhangen. Wanneer wij nu letten op het nut, zoowel ten opzichte van den invloed op de zee- en riviervaart, op den scheepbouw, en de daarmede verbondene takken van nijverheid, als ten aanzien van eene steeds aan te prijzen ligchaamsoefening, dan voorwaar is het te verwonderen, dat de genootschappen van den edelen handboog, die,

op zijn best genomen, alleen de gezellige en onderlinge verkeer van den middelstand kunnen bevorderen, en eenige plaatselijke voordeelen kunnen opleveren, doch overigens niet anders dan de eigenliefde, en somtijds vrij bespottelijke eerezucht van enkelen kunnen strelen, zoo in het ooglopend door de dagbladen zijn begunstigd geworden.

De *snelzeil-* en *snelroeierij* kan en zal, bij eene doelmatige algemeene aanmoediging en invoering, d. i. wanneer de lust tot het bemannen en behandelen van kleine vaartuigen, tot oefening en vermaak dienende, toeneemt, eene zeer nuttige strekking kunnen bekomen voor de inwendige landsverdediging. Dat zal ieder opvallen, welke slechts eenigzins bekend is met onze bodemgesteldheid, en die over de verdediging van huis en hof heeft nagedacht. De oude landshistorie, en zelfs de gebeurtenissen van 1813, leveren menig bewijs, welke gewigtige voordeelen er kunnen getrokken worden uit de *beverenheid* van het volk op rivieren en zee-kust.

Wat de hand-, kruis- en voetboog daarbij zou kunnen verrigten, laat ik aan het oordeel van hen over, die hemel en aarde, een dozijn mythologische goden en middeleeuwsche modes hebben aangeroepen, om alles ten pijl en boog te doen snellen. Daarenboven zult gij u toch nog wel herinneren, dat in eene zekere stad, waar de voetboog zeer hoog in aanzien staat, de edele ridders het te zot vonden om dit wapentuig te dragen, toen zij zich tot een vreedzame lijfwacht des Konings gevormd hadden, en het uit dien hoofde manhafter, hoewel ik het minder nationaal vond, als *garde-kozakken* den koninklijken gast te omringen. Daarin toch lag wel een sprekend bewijs, dat alle soorten van bogen haren tijd hebben uitgediend.

De Indische en onbeschaafde volken hebben ons trouwens een voorbeeld gegeven, hoe de volksspelen en wedstrijden moeten gevoerd worden, tot een voor eigene en landsverdediging nuttig bedrijf. Immers, overal waar de beschaving en industrie eenigzins is doorgedrongen, is pijl en boog vervangen door lont- en steenslotgeweer. De in de behandeling van dergelijke vuurwapenen zoo behendige Padriers, hebben aan onze troepen menigmaal getoond, welken geduchten invloed volksspelen van dien aard uitoefenen op de bedrevenheid der landsverdedigers. Kortom, de beoefening van den boog en pijl kan en zal nimmer in eenig verband staan tot onze *ationale strijdvaardigheid*, waartoe en harddraverijen, en *wedrennen*, en *snelzeil-* en *snelroeierij* middellijk of onmiddellijk zeer veel kunnen bijdragen.

Het *schaatsenrijden*, hoezeer altijd door het volk, in de

uitgebreidste beteekenis, als een zeer geliefkoosd volksvermaak beschouwd en beoefend, is mede een element van nationale strijdvaardigheid. De schrijver van het hierboven aangehaalde artikel, bewijst dit met overtuigende redenen, en de *Nieuwe Spectator* toont dit aan door eenige goed gekozene voorbeelden. Het algemeen aanmoedigen van den wedstrijd in het schaatsenrijden, verdient, wanneer het seizoen de gelegenheid daarvoor aanbiedt, behartigd te worden, terwijl hij evenzoo het hooge patronaatschap van de aanzienlijken des lands overwaardig is.

Eenmaal aan het oprakelen van oude en oorspronkelijke volksgebruiken zijnde, waarom toen de aandacht van het publiek ook niet gewekt op het doen herleven dier aloude schutter-korporatiën, welke, in den tachtigjarigen vrijheidskamp ontsproten, doel en strekking hadden om des te krachtiger stad en land, huis en erf te kunnen verdedigen, en die later dienden tot een nuttig vermaak, tot een bepaald doel van vereeniging, tot gezellig verkeer voor den aanzienlijken en deftigen burgerstand.

Ik zal niet noodig hebben, beste vriend, u te herinneren, welken invloed deze vuurwapen-korporatiën gehad hebben op de heldhaftige verdedigingen van Haarlem, Leyden, Alkmaar, enz., en welken steun zij gaven, toen in het noodjaar 1672, de jeugdige *Oranje*-vorst de hulp moest inroepen van allen die wapenen konden dragen en wisten te hanteren. Hoevele honderde, ja duizende van krijgshaftige, en op zoo vele slagvelden met roem bekroonde Spanjaarden en Franschen zijn niet bezweken onder het zeker treffend schot dier lontroer-schutters, die, zich gezellig vermakende in het vrolijk gelag der Doelen-kringen, eene bedrevenheid erlangden, zoo nuttig voor hunne vrijheid en voor hunne regten, zoo heilzaam voor de onafhankelijkheid en zelfstandigheid van het vaderland! Wat zij vermogten en geweest zijn voor de handhaving van rust en orde, tegenover de opgeruide heffe des volks, dit leert ons het juist niet algemeen bekende, maar daarom niet minder aanbevelingswaardig werk: *De Beroerten in de Vereenigde Nederlanden, van den jare 1300 tot op den tegenwoordigen tijd (1789) geschetst ter waarschuwing van derzelver tegenwoordige burgers en leden van Regering* (12 deelen).

Men heeft wel willen beweren, dat de tegenwoordige tijd zich dáárin voordeelig van het verledene onderscheidt, dat alles wat nu ondernomen of aangemoedigd wordt, een vast bepaald maatschappelijk doel heeft, dat zeer naauw in verband staat tot den roem of de welvaart van het land, of tot de krachtige fysieke en intellectuele ontwikkeling van het

volk. De volksopvoeding, de volksspelen en vermaken zouden er de blijken van dragen. Het is nog niet lang geleden, dat men deze stelling overtuigend betoogde, bij gelegenheid dat men hulde bragt aan die gemeente-besturen, welke zich het meest bevljigden in het daarstellen van zwem- en badplaatsen en inrigtingen voor lichthamsoefeningen. Ik zal deze stelling niet bestrijden, ofschoon ik niet begrijp — bij herhaling moet ik er op terugkomen — van waar dan de stoffe en de beweeggronden gevonden zijn tot die soppige ovatiën der vele handboog-korporatiën, die even als de paddestoelen, in korten tijd zijn opgeschoten.

De hoofdredacteur van den *Militairen Spectator* gaf in het jaar 1837, in zijne gevolgtrekkingen op het artikel «*de Nationale strijdvaardigheid*» eenige wenken, welke ik om doel en strekking in dezen brief wil opnemen. Hij zeide onder anderen:

«Het tweede punt van overweging, dat naar ons inzien, door het hoofdbestuur — omdat dit het centrale punt is waarvan alles moet uitgaan — moest worden behartigd, en waarop wij reeds meermalen verwezen hebben, is de schietoefeningen tot een volksspel te vormen. Daartoe behoeft men slechts de oude schutter-korporatiën weder in het leven te roepen, en eenige honderde nieuwe bussen met toebehooren, aan een zeker getal gemeente-besturen af te leveren, en door den invloed van de hoofdbesturen der provinciën, in enkele gemeenten schuttergezelschappen te doen oprigten. Een tien- of twintigtal bussen met toebehooren, door de zorg van het gemeente-bestuur bewaard en onderhouden, waartoe de veldwachters, welke grootendeels oude gedienden zijn, gebruikt konden worden, zou een voldoende materieel opleveren voor het praktisch onderwijs. Bij gebrek aan deskundige bestuurders der schietscholen, zoude men aanvankelijk daartoe eenige onderwijzers uit het leger kunnen detacheren, die na een kort verblijf in de gemeenten, weder in het leger zouden kunnen terugkeeren. Premiën, door de provinciale besturen of door het hoofdbestuur aan de beste schutters uit te reiken, zouden dezelfde uitwerking doen als de premiën voor de harddraverijen. Een onderlinge wedstrijd tusschen de scherp-schutters-gezelschappen van onderscheidene nabijliggende gemeenten, zou moeten uitgeschreven, en, met inachtneming van eenig decorum, moeten gehouden worden. Van lieverlede zoude men de schietoefeningen alzo tot een volksspel maken, en de landelijke en stedelijke jeugd gewinnen aan de behandeling van dit geducht oorlogswapen. Wanneer men nu de premiën voor de beste schutters liet bestaan uit een eerewapen van hetzelfde kaliber, en daarenboven de aan

schaffing van kaliber-bussen, van 's Rijks wege, en dus voor aannemingsprijs, gemakkelijk en min kostbaar maakte, dan zou men zeer spoedig den invloed van zulk eene verreikende volkswapening ondervinden, terwijl de vorming van scherpschutterkorpsen, in het vervolg van tijd, bij ons te lande even gemakkelijk zoude te verkrijgen zijn als in de Tyrolsche gebergten of in de Zwitsersche Alpen. Dit zou, naar ons inzien, den grondslag uitmaken voor de eventuele partij-gangers-korpsen, in het vorig artikel (*over de Nationale strijdvaardigheid*) bedoeld, waartoe de gewijzigde krijgsoefeningen (1837) van het staande leger een invloedmakend voorbeeld zouden geven.»

Deze wenken waren in 1837 geschreven, alzoo nog vóór den tijd dat het leger in de tegenwoordige enge, steeds nauwer wordende grenzen was teruggebragt. Sedert dien tijd is er ook een stelsel van geconcentreerde landsdefensie aangenomen, dat, uit den aard zijner inrigting, ook eene bijzondere organisatie en opkweeking van het staande leger en van de schutterijen vordert, en waarbij zeer groote beweegbaarheid, buitengewone wapengeoefendheid, gehardheid en veelsoortige lichaamsgeoefendheid op den voorgrond zullen moeten staan. Dat stelsel is gegrond op de plaatselijkheid van den bodem, en op onze tegenwoordige politieke stelling, te midden van de andere staten van ons werelddeel. Het beoogt eene *offensieve defensie*, doch die dan eerst krachtig zal kunnen wezen, wanneer aan de permanente staande weerbare magt en aan de bevolking eene strijdvaardigheid worde gegeven, geheel en al in overeenstemming met het aangenomen stelsel en met de zeden en gewoonten van het volk, en alzoo iets dat den vijand, zoo niet geheel, dan toch ten deele ontbreekt. Die bijzondere strijdvaardigheid zal wel in het algemeen moeten toelaten het toebrengen van groote slagen, wanneer de gelegenheid gunstig is; maar zal ook in het bijzonder vruchtbaar moeten wezen, in midde-len, om den vijand die voortdurende kleine nadeelen te berokkenen, welke de magtigste legers doen wegsmelten en hen zoowel materieel als moreel vernietigen.

Maar al te dikwerf wordt bij de individuele beoordeeling van ons leger, of van de bijzondere troepensoorten, of van derzelve onderdeelen, dit gezigtspunt uit het oog verloren; vooral is dit opmerkelijk bij zulke beoordeelaars, die slechts één wapen tot onderwerp hunner beschouwing maken en de anderen noemen, bij wijze van vergelijking, om te kunnen aantonen, hoe deze of gene soort van wapen stoffelijk bevoorreed is.

Welnu, vriend MARIAS! zult gij mij dan niet moeten toc-

stemmen, dat de wenken door den *Militairen Spectator* in 1837 gegeven, in dezen tijd nog meer dan toen eenige behartiging verdienen? In dat tijdverloop is er veel voorgevallen, hebben de gebeurtenissen gepleit in het voordeel eener volksofwekking, in den bedoelden zin, d. i.: eene nationale strijdvaardigheid voor te bereiden en van lieverlede te enten op herlevende volksspelen en volksoefeningen, of er zoodanige te scheppen en voedsel te geven, als tot dat doel zouden kunnen medewerken. De verschillende nieuwe uitvindingen en verbeteringen van de kleine vuurwapenen, sedert dat tijdvak in aanwending gebragt, hebben tevens de middelen ter uitvoering gemakkelijker gemaakt.

Maar wanneer nu, aan den eenen kant, de aandacht ge-roepen wordt op eene betere regeling onzer eigenlijke volkswapening (schutterijen), voor de gevallen dat de staande krijgsmagt onvoldoende geacht werd om orde en wet te handhaven, of om den vijand te weren van het vaderlandsche erf; aan den anderen kant, is de belangstelling in alles wat het defensie-wezen betreft, verminderd; worden de burgerwapen-oefeningen hoe langer hoe meer beschouwd als een nuttelooze last, dien men door alle middelen en onder velerlei voorwendsels vermag te ontwijken. Met de bekende neiging en gewoonten onzer landgenooten, zal het bovendien moeilijk vallen, om hen toe te rusten met heldere denkbeelden nopens datgene wat tot eene krachtige verdediging vereischt wordt van den daartoe zoo gelukkig gesitueerden bodem, en hen eene levendige belangstelling in te boezemen op de midde-len die daartoe zouden moeten dienen; — zonder die belangstelling toch zal men tot niets komen. Integendeel, het staande leger, dat bij elk begrootings-tijdvak van twee jaren, iets van deszelfs inwendige krachten moet ten zoenoffer brengen aan het steeds toenemend verlangen, om het geheele 8de Hoofdstuk uit de grondwet te schrappen, of voor 't minst het prerogatief des Konings op dat stuk te verlammen, zou eindelijk, aan lappen vaneengetrokken, weldra worden wat de schutterij nu is: een lichaam zonder kracht.

Op grond van dat alles, waarde vriend MARIAS, vermeen ik het dringend noodzakelijk, dat die fatale rigting der denkbeelden worde afgeleid, en worde gewezen op de beide krijgsbeginselen, door den schrijver van het artikel over de *Nationale strijdvaardigheid*, op den voorgrond gesteld, om vervolgens daaruit af te leiden, wat er te doen is, om deze beginselen op onze levende weerbaarheid toe te passen. Geleerde theoretische beschouwingen zullen de oogen niet openen; enkele facta uit de moderne geschiedenis ontleend, zouden welligt de aandacht voor een oogenblik boei-

jen, maar hoogstwaarschijnlijk geen blijvenden indruk achterlaten, wanneer men er niet dadelijk partij van trok.

Men moge zeggen wat men wil, wij hebben behoefte aan eene eigenaardige strijdvaardigheid, die in het volk moet zetelen. Uit de bijzondere, met geen andere legers te vergelijken organisatie onzer staande magt, zou men moeten opmaken, dat de Regering naar een dusdanig doel streeft. Is dat zoo, dan is het ook moeilijk om eenig oordeel te vellen over de onderlinge verhouding der wapensoorten, dewijl hier alles afhangt van de wijze, hoe men den verdedigingsstrijd wenscht te voeren. Door de hoogst opmerkelijke beweegbaarheid, welke aan de verschillende wapensoorten van het staande leger, en vooral aan de artillerie is toegedeeld, is het ook bijzonder geschikt gemaakt voor eene *offensieve defensie*, niet zoo als sommigen beweren, om zich uitsluitend op dijken en dammen te bewegen (evenals of er tusschen onze liniën geene gevechts-terreinen aanwezig zijn), maar wel om den vijand, als hij zich eenmaal over onze dijken en dammen tusschen onze liniën bevindt, zonder zich in voldoende verhouding door zijn zwaarder en minder beweegbaar geschut te hebben kunnen doen volgen, met overmagt te bestrijden, en nu hier, dan daar, het hoofd te bieden. Wanneer nu het staande leger geroepen wordt tot het toebrengen van zulke slagen, dan blijft aan de volkswapening eene niet minder gewichtige taak over, namelijk de hardnekkige defensie van vele toegangen, de bewaking der vaste punten, inundatiën en andere waterliniën. Welk gewigt een 4 à 5000tal goed geoefende scherpshutters daarbij in de schaal der defensie zoude leggen, behoeft wel geen uitvoerig betoog. En hoe gemakkelijk zoude zulk een korps te vormen wezen, wanneer men, in plaats van de zoo nuttelooze handboogschutterijen, het oprigten van scherpshutter-genootschappen had aangemoedigd.

Immers, wij hebben gezien, wat deze soort van genootschappen voor de Noord-Amerikanen geworden zijn. Geboren uit liefhebberij voor de jagt, en voor de kolonisten uit noodzakelijkheid, om zich krachtig tegen de inboorlingen te kunnen verdedigen, vormden zij later die geduchte *riflemens-korpsen*, welke, op den eerst ontslaakten vrijheidskreet, zich rondom WASHINGTON schaarden, alzo de groote bewerkers van Noord-Amerika's onafhankelijkheid werden, en die onafhankelijkheid waarborgden, toen deze nogmaals, in 1814, door het oude moederland bedreigd werd.

Welke onbegrijpelijke groote resultaten men van zulk eene volkswapening, gesteund door eene talrijke, goed geoefende artillerie, kan trekken, leert ons de defensie van Nieuw-

Orleans door den generaal JACKSON, tegen den Engelschen generaal PACKENHAM, in November en December 1814. Het doorsnedene, voor defensie bijzonder geschikte terrein (dat veel overeenkomst schijnt te hebben met sommige gedeelten van onzen bodem), werd tegen de keurbenden van het Engelsche leger, die zich in Spanje in den krijg gehard hadden, zoo hardnekkig verdedigd, dat de Engelschen, na ontzettende verliezen, vooral aan officieren, van hunne voornemens op Nieuw-Orleans moesten afzien. Uit de getuigenissen der Engelschen waren de *riflemens* en hunne buitengewone beweegbaarheid, waardoor zij de hoofdmagt van den generaal JACKSON veelzijdig konden ondersteunen, de voornaamste oorzaken der bloedige nederlagen, welke den veldtogt zulk eenen nadeeligen keer gaven.

Doch ook het oude Europa biedt menig voorbeeld aan, hoe gewigtig dergelijke volksspelen en oefeningen kunnen worden voor de vaderlandsche belangen. Ziet slechts op Zwitserland, alwaar men bijna op elke plaats zulke scherpshutter-genootschappen aantreft, die gelijktijdig een groot aandeel hebben in Zwitserlands weêrvermogen. Maar ook op Tyrol, dat vaderland van eenen ANDREAS HOFER, SPECBACKER, EISENSTECKEN, HASPINGER, PETER MAYER, HOLZKNECHT, en zoo vele andere gehuldigde schutter-koningen, die later in de roemrijke, doch ongelukkige worsteling van Tyrol tegen Beieren en Frankrijk, zoo vele geduchte benden-hoofden werden, en in den kleinen oorlog daden uitvoerden en ondernemingen bestuurden, een grootscher tooneel waardig!

Dat alles schijnt de *Militaire Spectator* reeds op het oog gehad te hebben, toen hij het artikel over de *Nationale strijdvaardigheid der Hollanders*, zijnen lezers aanbood. Er hebben zich, het is waar, enkele scherpshutters-societeiten gevormd, o. a. te 's Hage, te Arnhem en te Nijmegen, doch deze zijn op eene te kleine schaal, dan dat zij eenigen invloed op eene meer algemeene deelneming of navolging kunnen uitoefenen. Trouwens, zonder medewerking der Regering, zonder de hulp der dagbladen, en wat wel het meeste zegt, zonder prikkel voor de eigenliefde en voor de voldoening van persoonlijke of plaatselijke belangen, zal men in dat opzigt niets kunnen uitwerken. Deze overweging heeft mij aanleiding gegeven een plan te ontwerpen voor de oprigting van scherpshutter-societeiten, in verband met de schutterijen, welks leden de eliten dezer volkswapening zouden uitmaken, en waardoor de wapenoefeningen van deze, wel verre van lastig en verdrietig te zijn, voor genen een doel tot yermaak en gezellig verkeer, en tevens eene vrij spraak van andere schutter-diensten zouden worden. Uit de laatste voor-

dragt van wet op de schutterijen, heeft men kunnen opmaken, dat de Regering de behoefte heeft ingezien, om de aanzienlijken onder het volk tot de schutterdienst te roepen; maar gelijktijdig heeft men kunnen ontwaren, hoe moeilijk de uitvoering zal zijn. Het bezwaar der exceptiën deed zich mede voor. Welnu, vriend **MARIAS**, deze bezwaren wil ik door de oprigting van scherpschutter-genootschappen te boven komen, en aan elk den weg openen om zich van lastige schutterdiensten te vrijwaren, terwijl ik de elite van het volk een krachtig wapen in de hand geef. In mijnen volgenden brief schrijf ik u hierover eenige bijzonderheden.

I E T S

OVER

DE EXPEDITIE NAAR BALIE.

Aan boord van Z. M. schoener *Kameleon*, ter reede van Beliling (eiland Balie), van den 3 tot den 13 Julij 1846.

Den 20sten Junij zijn wij met de schoener, kruisbooten, en andere ligte vaartuigen, van Banjoewangie (gelegen op de oostkust van Java, welk eiland met het eiland Balie de straat van dien naam maakt, en alhier slechts 2 mijlen breedte heeft) naar de noordkust van Balie onder zeil gegaan, zijnde de kapitein-luitenant ter zee A. J. DE SMIT VAN DEN BROECKE, kommandant van het expeditie-eskader tegen Balie uitgerust, den 18 (1) van diezelfde maand, met het stoomschip *Bromo*, de schoeners *Huzaar* en *Windhond*, en 10 koopvaardij-schepen van Bezoekie (hoofdplaats der residentie van denzelfden naam, en mede op Java gelegen) vertrokken, ten einde met ons te gelijktijd voor Beliling aan te komen. Den 25 kwamen wij op de reede van genoemde plaats, en vonden aldaar de *Bromo*, die de schepen was vooruit gestoomd, om op de reede nog eenige beschikkingen te maken, zoo als het leggen van touwen op eene bank, enz.; wij vatteden alstoen post achter de *Bromo*, op 3^m kabellengte (180 ellen) ongeveer van den wal, en alzoo niet ver verwijderd van de kampong, die wij zeer versterkt vonden; nogtans zagen wij geen geschut, maar zeer veel volk in eene oorlogzuchtige houding, gewapend met schietgeweer, pieken, enz., en nog voortdurend bezig om verdedigingswerken daar te stellen.

De *Bromo* had den vorigen dag aan den Radja doen toekomen, een manifest, behelzende eenige voorstellen van het

Indisch gouvernement, ten einde onnoodig bloedvergieten voor te komen, terwijl daarop binnen 3 etmalen een beslissend antwoord werd afgewacht; doch de Radja verlangde 10 dagen uitstel, om zich te kunnen beraden, waarschijnlijk met het voornemen om zich nog meer te kunnen versterken.

Op dit verzoek werd door den heer **MAYOR**, Kommissaris in de Balinesche zaken, den 26 de verklaring gegeven: dat hij Radja zich binnen 24 uren moest bedenken, na welk tijdsverloop het bombardement een aanvang zou nemen.

Alvorens onze aankomst, had de *Bromo*, ziende dat de vijand steeds bezig was batterijen op te werpen, hem doen aanzeggen, het werken te staken, doch had ten antwoord ontvangen: de **Hollanders** moeten maar komen, als zij durven; waarop gemeld stoomschip twee schoten met schroot uit den 80er deed, met dat gevolg, dat de vijand, met verlies van eenige dooden en gekwetsten, op de vlugt ging, en ophield met op die plaats te werken.

Den 26 des avonds lagen alle schepen op hunne bepaalde ankerplaatsen, achter elkander, vóór de batterijen, in de navolgende orde: *Huzaar*, *Kameleon*, *Bromo*, *Windhond*, civiele schoener *Niobé*; de schout-bij-nacht was met zijn auxilair eskader, bestaande uit het fregat *Ceres*, stoomschip *Vesuvius*, schoeners *Zephyr*, *Cirvé*, *Sylph* en *Argo* in de nabijheid, doch **ZHEdG.** was het met den overste **VAN DEN BROECKE** niet eens over de wijze van aanval, zoodat wij allen eene andere positie moesten aannemen, en het gemelde eskader mede een werkelijk deel aan de expeditie zou nemen; evenwel bleven de schepen van den overste **VAN DEN BROECKE** onafhankelijk van den **S. b. N.**, vormende een eskader om de landing te dekken en de versterkingen te beschieten; beslaande de landingsplaats slechts 600 ellen.

In den avond van den 27, rœiden de kruisbooten, barkassen, sloepen en andere ligte vaartuigen naar de koopvaardij-schepen, om de troepen voor de landing bestemd, af te halen; het algemeen bevel over die vaartuigen was opgedragen aan den luit. der 2^e klasse **J. A. VAN OMMEN**; die flotille was verdeeld in 4 liniën.

De 1^e linie bestaande uit 11 (1) kruisbooten, werd gekommandeerd door den heer **VAN OMMEN**; de rechter vleugel door den adelborst **C. A. L. H. BARON VAN HEECKEREN**, en de linker vleugel door den adelborst **J. C. OUDRAAT**.

De 2^e linie, uit barkassen en sloepen zamengesteld, stond

(1) Den 20, volgens het officiële rapport van den l^t-kolonel **BACKER**, kommandant der Baliesche expeditie.

(1) Den 12, volgens het rapport van den schout-bij-nacht **E. B. VAN DEN BOSCH**, kommandant en inspecteur der zeemagt in O. I.

onder het bevel van den luitenant ter zee der 2^e klasse J. F. SANDIFORT, waarbij de adelborsten Jhr. T. E. VON WEYLER en J. J. A. D. PHAFF.

De 3^e linie volgde op de vorige, en bestond uit vloten en sloepen, zijnde eerstgemelden bestemd om het materieel enz. der artillerie te vervoeren, en werd gekommandeerd door den luitenant ter zee der 2^e klasse R. A. HOUCK.

De 4^e linie, bestaande uit prauwen en sloepen, onder bevel van den luitenant ter zee der 2^e kl., W. C. A. B. P. ARRIËNS.

Den 28, des morgens ten 4 uren, werden de landings-troepen ingescheept in de ligte vaartuigen der gemelde 4 liniën; die troepen waren verdeeld in 3 kolonnen, en als volgt geplaatst:

De 2^e kolonne onder den kapitein LOHMEN (1), op de 1^e linie of kruisbooten.

De 1^e kolonne, gekommandeerd door den majoor C. A. DE BRAUW en den kapitein der artillerie W. K. H. FEUILLETEAU DE BRUYN, op de 2^e en 3^e linie.

De 3^e kolonne, onder den majoor L. A. BOERS, op de 4^e linie.

Om 5 uur waren de 4 liniën van vaartuigen geformeerd en de kruisbooten op nagenoeg 25 ellen afstands van elkander; met het daglicht viel er te gelijk van ieder schip een granaat, waarop de dag afgewacht werd, terwijl intusschen de liniën voortroeden naar de landingsplaats.

Om 6 uur werd het vuur der schepen vóór de bentings of versterkingen liggende, tegen deze geopend, en tevens het sein gedaan voor de liniën ligte vaartuigen, om den wal te naderen; kort daarop kwam de 1^e linie, zijnde, zoo als boven vermeld, de kruisbooten, op den bepaalden afstand van elkander, kort bij den wal ten anker, waarop de troepen landden in de volgende orde:

De 1^e kolonne passeerde aan boord van de 2^e linie de 1^e, en alzoo kwam die het eerst aan den wal; daarop roeide de 2^e linie onmiddellijk terug, om de 2e kolonne van de 1e linie af te halen, die daarop mede naar den wal werd gebracht, gevolgd door de 3e linie, aan boord hebbende de artillerie, en eindelijk kwam de 3e kolonne op dezelfde wijze ter bestemde plaats aan, zoodat door deze goed onderhoudene orde, in den tijd van één uur, 1800 man, zonder het minste beletsel, werd ontscheept.

De plaats der landing was een rijstveld, beoosten de kampong Beliling, alwaar de vijand ons niet had verwacht, en bijgevolg ook geen versterkingen had aangelegd.

(1) Waarschijnlijk J. F. LOMON.

Onderwijl beschoten de schepen de kampong en bentings, en maakten de troepen aan den wal de noodige bewegingen om ze om te trekken en van achteren aan te vallen, hetgeen met zooveel beleid en moed geschiedde, dat het gevecht in den tijd van 7 à 8 uur een beslissend einde nam, en de kampong na dien tijd met de Nederlandsche vlak prijkte.

's Vijands vuur op de voor den wal liggende schepen, was op den duur vrij levendig, hetgeen niet bevreemdend is, aangezien men na de verovering in de onderscheidene sterkten heeft gevonden, 60 stukken geschut, bestaande in twee 12^e, 6^e, 3^e en lilla's, welke vuurmonden grootendeels niet zweigen, voor en aleeer de troepen nagenoeg meester van de geheele kampong waren.

Na de landing lagen wij nog altijd met de kruisbooten op de gemelde plaats ten anker, doch de overste VAN DEN BROECKE, ziende dat het vuur vrij hevig was, seinde ons, om insgelijks voor de kampong te gaan liggen, en die met ons geschut te beschieten, zoodat diensvolgens ook wij in het vuur kwamen en ons best deden om den vijand afbreuk te doen. Wij hadden onze positie zeer nabij den vijand genomen; aan boord der kruisboot, waarop ik mij bevond, sneuvelde een schepeling door een geweerkogel, en ik kan niet zeggen, dat het gevoel van zoo dicht bij zich een man te zien doodschieten, zeer aangenaam is; doch onze betrekking brengt mede, om dáár waar het te pas komt, het leven voor het vaderland veil te hebben.

De *Kameleon* (waarop van de officieren niemand anders was, dan de kommandant, de luitenant ter zee der 1^e klasse L. F. VAN HOOGENHUYZE, aangezien de heer VAN OMMEN en ik, van genoemden schoener op de kruisbooten gedetacheerd waren) kreeg onder het gevecht insgelijks order, om voor de kampong te gaan liggen en de batterijen aldaar tot zwijgen te helpen brengen, en had, dien last uitvoerende, het ongeluk van op een pistoolschot afstands van den wal, aan den grond te raken; men moest alzoo nu het vereenigd vuur van den vijand doorstaan. De kommandant van dien bodem zond hierop eene sloep naar den *Vesuvius*, die met den S. b. N. aan boord onder stoom was, om hulp te vragen, en kort daarop werd ZEd.G. doodelijk gewond, zijnde aan de gevolgen daarvan 3 dagen daarna, aan boord van de *Vesuvius*, op reis naar Sourabaja, overleden, en aldaar begraven in de citadel, naast den vorigen gouverneur-generaal MERKUS, bijgevolg op eene eervolle plaats, hebbende de tegenwoordige gouverneur-generaal ROCHUSSEN, de lijkstatie met zijne tegenwoordigheid vereerd.

Dit verlies is treffend, zoo voor de nabestaanden als voor het korps; want de heer VAN HOOGENHUYZE stond bekend

voor een braaf en kundig officier, die zich zeer gelukkig achtte de expeditie tegen Balie bij te wonen.

Kort na het inroepen van hulp door den kommandant der *Kameleon*, is dan ook het stoomschip *Vesuvius* gekomen en heeft de schoener op diep water gebragt.

De equipage van de *Kameleon* heeft zich bij het verwonden van deszelfs kommandant goed gehouden, daar zij het gevecht even als vroeger bleef vervolgen, en uit verbittering tegen den vijand, alle middelen heeft aangewend, die naar hare meening konden dienen om hem afbreuk te doen.

Te verwonderen is het, dat er aan boord van de schoener op dat tijdstip niet meer dooden en gewonden zijn gekomen, zijnde er slechts nog een Javaan gekwetst geworden; het speelt mij wel, dat ik bij die omstandigheid niet aan boord was; maar daar een ieder van de officieren en adelborsten, door de regtvaardige beschikking van den overste, zijne hem toekomende plaats had, kan daaromtrent dan ook niemand eenige gegronde aanmerking maken of wenschen uiten.

De schoener heeft gedurende het gevecht uit 5 vuurmonden 158 schoten gedaan, en men heeft meer dan 60 schoten in dat vaartuig gevonden, zoodat wij naar Sourabaija zullen moeten zeilen, om te timmeren en waarschijnlijk te kiel-en, dewijl ook eenige bladen koper zijn beschadigd.

Onder het gevecht zijn eenige mariniers en matrozen geland, met het voornemen om het eerst eene vlag te planten, en wel onder de orders van de luit. ter zee der 2e klasse C. A. VREEDE, J. W. STEIGER, J. M. DE JONGH en R. H. TIDEMAN, doch dit detachement vond zulk eenen tegenstand, dat het met een verlies van 4 dooden en een 10tal gekwetsten moest aftrekken, blijde zijnde weér aan boord terug te zijn; onder de gekwetsten waren de heeren VREEDE en DE JONGH, hebbende de eerste een schot langs de borst

gekregeen, doch is nagenoeg weér hersteld, hoewel het borstbeen een weinig is aangedaan, en de laatste heeft slechts eene ligte wond aan het been bekomen.

Het verlies aan onze zijde bij dit gevecht, bedraagt bij de zeemagt 6 dooden, 1 doodelijk gewond (de luit. der 1e klasse VAN HOOGENHUYZE) en 21 gekwetsten; bij de landmagt 6 dooden, waaronder een inlandsch officier en 40 gekwetsten, onder welke laatsten, een kapitein der infanterie met twee lanssteken en nog een ander officier (1).

's Vijands verlies bedraagt ongeveer tusschen de 4 en 5 honderd dooden en gekwetsten.

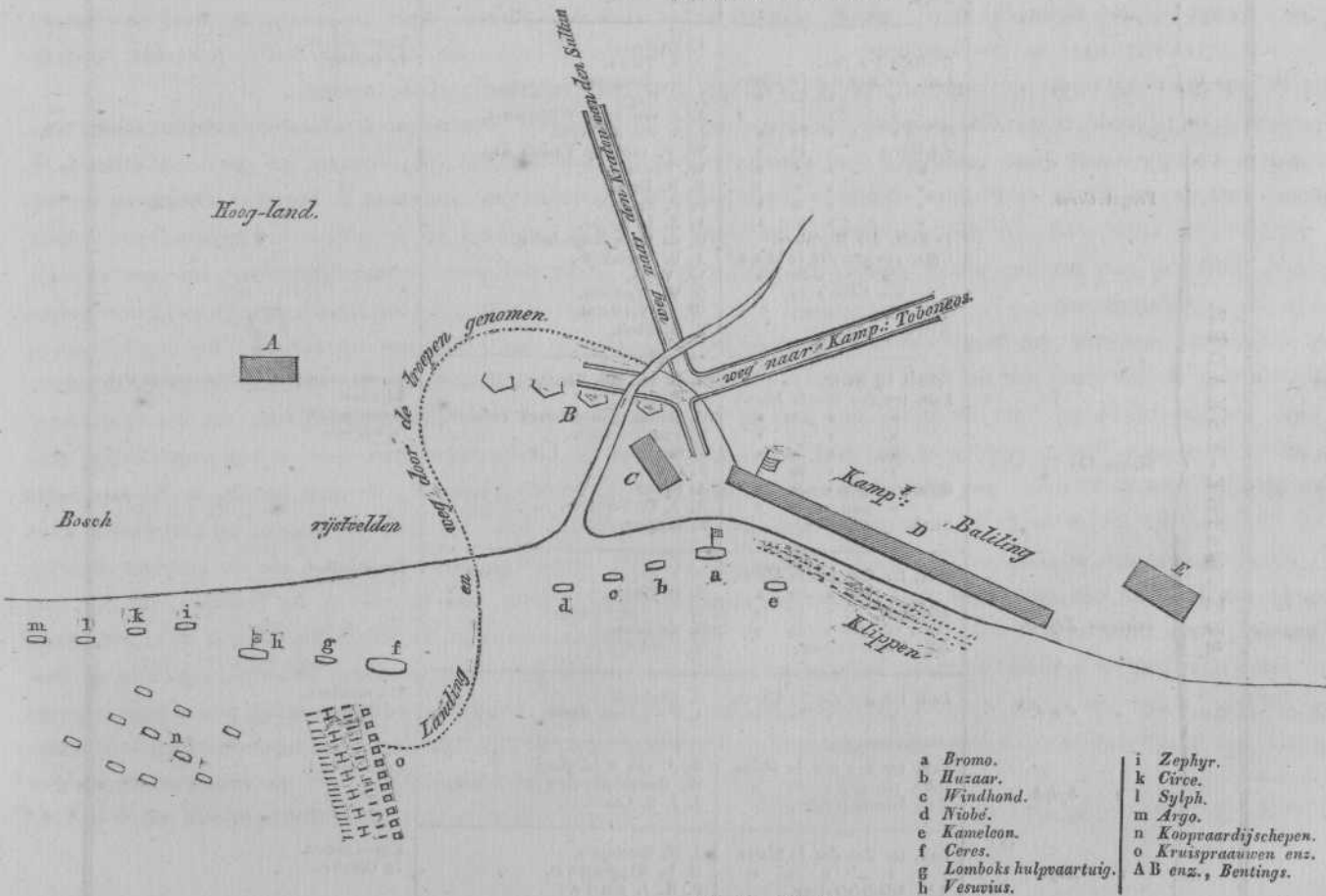
Dit is de ware gebeurtenis van dien dag; zoo ver ik weet heeft ieder zijn pligt gedaan; de Gouverneur-Generaal is dan ook zeer tevreden, en de zaak wordt hier gehouden voor een dapper en stout bestaan, vooral van de troepen, die moedig hebben gevochten. Hadden de Balinezen beter van de hen ten dienste staande middelen weten gebruik te maken, menigeen der onzen had dien dag niet ten einde gebragt.

De borstwering der werken, waardoor 's vijands geschut gedeekt werd, was 3 à 4 ellen dik, en de batterijen zelve waren zoodanig aangelegd en eigenaardig doelmatig gebouwd, dat ze van de zeezijde onmogelijk tot zwijgen te brengen waren, hetgeen, zoo als vroeger gezegd, eerst plaats had, toen de landingstroepen die stormenderhand veroverd hadden.

De schepen zijn alzoo van het begin tot het einde aan het vuur blootgesteld geweest.

Voor extract hoofdzakelijk overeenkomende,
 OUDRAAT.

(1) Komende nagenoeg met de officiële rapporten overeen, hoewel eenigzins verschillende.

LIJST DER OFFICIEREN van de Landmagt, welke bij de Expeditie tegen Balio, zouden dienen, volgens opgaaf van Junij 1846, en dus vóór de expeditie is aangevangen.

S T A F.

Luit.-Kolonel.	G. BAKKER, Kommandant der Expeditie.	
Kapitein.	K. P. SCHIMPF, Chef van den staf.	
2 ^o Luit.-Adjutant.	J. J. VAN DER STRATEN.	
Luit. ter Zee der 2 ^o klasse.	F. S ^t JACOB, Ord.-offic. van Z. Exc.	} toegevoegd.
	den Gouverneur-Generaal.	
Secr. van den Gouv.-Gen.	B ⁿ . V. AERSSSEN BEIJEREN VAN VOS-	
	HOLL.	

Van het 7^e Bataillon Infanterie.Van het 1/2 1° Bataillon Infanterie.

Majoor C. A. de Brauw.	
2 ^o Lt.-Adj. C. H. J. de Gaay Fortman.	
Kapit. J. L. de Salis.	
» F. J. Berg.	
» J. Lion.	
» J. F. Lemon.	
» E. A. van Kempen.	
» F. van Hautbourg.	
1 ^o Luit. C. A. F. W. Wollweber.	
» G. P. Berking.	
» H. Gottschalk.	
» E. C. F. Happé.	
» R. L. Meenderik.	
» W. P. J. Verster.	
2 ^o Luit. J. Tilmont.	
» C. J. van Leeuwen.	
» H. G. de Wolf van Westeroode.	
» M. van Rees.	
» A. van der Lande.	
» G. A. de Grouw.	
» J. A. W. van Winsheym.	
» G. Nieborg.	
» J. M. Hartje.	
» P. van Swieten.	
» P. van Yske.	

Majoor L. A. Boers.	
Kapit. F. P. L. Froye.	
» J. C. Leijfeld.	
» J. A. L. Rieker.	
1 ^o Luit. J. B. van der Ven.	
» J. Schert.	
» O. K. H. van Heemskerck.	
2 ^o Luit. J. H. de Bosson.	
» A. de Veer Rochemont.	
» G. J. A. de Quay.	
» G. L. C. C. van Vugt.	
» G. S. J. J. D. Bijl de Vroe.	

Der Artillerie.

Kapit. W. K. H. Feuilletau de Bruyn.	
1 ^o Luit. H. Valckenier.	
» H. T. Henkel.	
2 ^o Luit. J. Frelig.	
» J. W. E. Kuypers.	

Der Geneesbuidige Dienst.

Officier van gez. der 1 ^o klasse:	T. A. A. SCHMITT.
» » » 2 ^o »	E. W. MULLER.
» » » 3 ^o »	C. C. M. L. TEN KATE VAN LOO.

Der Militaire Administratie.

Aspirant-Intendant:	M. NORDMAN.
Betaalmeester:	J. J. MUNKERS.

BIJDRAGE

TOT

DE KENNIS EN HET GEBRUIK VAN PERMANENTE BOM-EN STEEN-FOUGASSEN.

(Vervolg van N°. 4.)

IV. Over eenige proeven, hier te lande genomen.

Bij verscheidene proeven tot nieuwe onderzoekingen, of wetenswaardige gezigtspunten, geheel op eigen kosten door Z. K. H. den Prins van Oranje, in Januarij 1846, te *Waal-*dorp genomen, den 20sten dier maand, bij de beproeving eener

fougas met handgranaten tegenwoordig geweest zijnde, en de goede uitwerking daarvan gezien hebbende, meen ik alleen het volgende daarvan te mogen mededeelen:

Men had ter diepte van 1,50 el, eenen gewonen fougas-trechter uitgegraven, en, daar de heuvel, in welke deze uitdieping plaats had, uit lossen zandgrond bestond, werd het achter- of rugvlak met eene planken bekleeding versterkt, waarin eene eikenhouten kubievormige kruidkist, voor 15 N. p., voorzien van ijzeren banden, met kegelvormigen bodem en een los wel passend deksel geplaatst werd; op deze kist eenen cirkelvormigen spiegel, onder 45°, van 0,90 el middellijn en 0,10 dikte met 56 handgranaten en een lantaarnvormig projectiele met springlading op het midden. De granaten waren allen regelmatig en op 1/3 in den spiegel gelegd.

De ontsteking had plaats op de as, ongeveer als in de figⁿ. 2, 3, 4—7 te zien is. De granaten werden op eenen afstand van 250 ellen uitgeworpen, op 50 à 80 ellen breedte; zijnde de digste op 50 ellen van den trechter gevonden; een groot gedeelte was in 4 à 8 stukken gesprongen, andere niet, wellicht ten gevolge der min vaste indrijving van de buizen, of wel wegens de gedeeltelijke ontlading kort voor het gebruik. Alle waren van 6 tot 10 duimen in den bodem gedrongen. Het groote middenprojectiele sprong aanvankelijk in de baan, en werden eenige stukken daarvan op 300 tot 500 ellen teruggevonden.

Met buskruiddelingen van 5 tot 10 N. ponden, werden eene soort van holle lantaarnvormige projectielen van 30 tot 60 N. p. zwaarte, op afstanden van 400 tot 800 ellen geworpen, zonder dat de grootste afwijking van de as- of rooilijn 7 ellen overtrof.

De daartoe dienende projectie-mijnen waren gedeeltelijk slechts op 0,75 à 1 el ingegraven; anderen zelfs geheel op het oppervlak des bodems (*à ramblai*); waarbij telkens met goed gevolg eene kruidkist met kegelvormigen bodem werd gebruikt. Tot het daarstellen van elk dezer worp-mijnen, is met behulp van 5 man niet meer dan één uur besteed.

Des anderen daags werd, onder anderen, ook een kogel-fougas beproefd. De kruidkist bevatte 20 N. p., van boven gesloten door eenen spiegel van eene vierkante el oppervlakte, dik 10 duim, onder 45° gerigt, en daarop, zooveel mogelijk pyramidesgewijze gestapeld 168 zesponds kogels. De mijnput of trechter was ongeveer 1,50 el diep, behalve dat de gewone bourrage op zijde en boven de kruidkist, nog met ongeveer 0,50 el aarde en zoden was opgehoogd.

De massa kogels werd tot 200 passen, op 60 à 80 ellen breedte, uitgeworpen, hoezeer enkele op 50 en 400 ellen van den trechter gevonden zijn. De kogels zijn van 0,10 tot 0,20 el, dus gemiddeld 15 duim, in den grond gedrongen; zijnde een vochtige begroesde bodem. De afwijking van de as of rooijing (westwaarts) was, niettegenstaande eenen vrij sterken zuidwestelijken wind, zeer gering.

Den 30sten derzelfde maand zijn verscheidene mijnen met verschillende ladingen en projectielen beproefd, waarvan twee met het beste gevolg op de as, in den geest van Fig. 2, geladen en ontstoken; waardoor, behalve andere voordeelen, veel arbeid en tijd, in vergelijking van den gewonen

aanleg, gespaard werden. Men mag uit deze proeven, onder anderen, ook afleiden, dat als men de zwaarte of hoeveelheid der uit te werpen steenen en projectilen vermindert, en dezelve in houten kisten, sterke bodemlooze manden of tonnen vleit, van à 1,5 kub. el inhouds, en van boven iets wijder dan beneden, onder 45° op den spiegel gesteld, mits de grootste of zwaarste steenen beneden, met buskruidladingen van 15 à 20 N. p., men reeds afstanden van 180 à 225 Ned. ellen kan bereiken, terwijl de verspreiding op deze halve afstanden als zeer werkzaam te beschouwen is.

Hetzelfde is ook reeds in de jaren 1842 en 1845 bij de practische oefeningen der kadets van de Kon. Mil. Akademie in het kamp op de *Oosterhoutsche* vlakke gebleken, waar men met slechts 10 N. p. buskruid, eene kub. el straatkeijen in een ton of vat zonder bodem geladen, tot ongeveer 100 ellen wierp; zijnde de uitwerking op dezen afstand het aanzienlijkst, als hebbende aldaar tot middelbare breedte de helft van genoemden afstand. — Deze proeven, onder het beleid van den 1sten kapitein-ingenieur van KERKWIJK uitgevoerd, hebben bewezen, dat men zulk eene groote hoeveelheid keisteenen niet behoeft, om nagenoeg dezelfde uitwerking op een bepaald punt, als met de gewone steenfou-gassen naar die van DE FLEURY, te verkrijgen; en zeer zeker zal men zich in vele gevallen met zijn voorstel kunnen vereenigen, namelijk: dat het voordeliger is, ten einde eene grootere verspreiding te verkrijgen, soortgelijke kleinere steenmijnen in rijen, op ongeveer 12 ellen afstands van elkander, aan te leggen.

Met hetzelfde inzicht is dan ook op den 30sten Januarij 1846 in de vlakke van *Waalddorp*, eene proeve genomen in de Figⁿ. 2 tot 6 voorgesteld, waaraan wij voor de gevolgen groot gewigt hechten, en welke tevens den grondslag der in de volgende afdeeling voorgedragen ontwerpen uitmaakt. Men heeft echter, om tijd te besparen, hetzelfde oogmerk met zwaardere ladingen buskruid, verminderde keisteen-belasting en toevoeging van granaten op den spiegel, trachten te bereiken, ten einde door dezelve den verspreidingskring uit te breiden, tevens de buskruidlading en de ontsteking nagenoeg op de as des trechters aanbrengeende.

De steen- en granaatmijn was naar Fig. 2 daargesteld, waarvan het achter- of rugvlak (*culée*), wegens den zandigen lossen bodem met vlotdeelen of zooden was opgezet, terwijl de diepte, dat is de mijnkist, slechts 1,75 onder den grond lag.

Kostenshalve heeft men de teerlingvormige kruidkist watterdigt van blik, in plaats van lood, doen vervaardigen, van 0,32 el zijde, en daarbij eene dito laad- en ontstekingspijp, Fig. 5—7 gebruikt (1). De steenbelasting bestond uit 1,50 kub. el straatkeijen, de zwaarste beneden, van gemiddeld 1,5 N. p. ieder en 0,50 kub. el gebakken steenen, welke laatste wij echter nimmer voor het vervolg zouden aanraden, als te ligt zijnde en meerendeels aan stukken slaande. Op den

(1) Kruidkist en koker, zijn door den Blik- en Koperwerker J. L. CANDEL te 's Hage bewerkt en hebben te zamen slechts f 4,30 gekost; terwijl de kosten in lood nagenoeg tot het dubbel zouden zijn gestegen.

spiegel Figⁿ. 4 en 16, waren negen 15^{dms} granaten gevleid, elk met 0,40 N. p. springlading; de losgemaakte buizen schuins opwaarts gelegd, en deze met veel meelpulver en werk aangevuld, verder door middel van groote vellen grijs papier van de keisteenlading afgescheiden. De bereikte afstand, met eene lading van 28 Ned. p. (1), zoo van de steenen als granaten, was van 50 tot 200 (ja, sommigen tot 250) ellen van de mijn, zijnde op 100 à 110 ellen de uitwerking het aanzienlijkst en de verspreiding aldaar van 90 à 100 el breedte; enkele steenen kwamen nog verder. Een canevas of net was op het terrein afgebakend (zie fig. 1) waarin een gedeelte van de gewone aanvalswerken op de kapitale van een ordinaar fortificatie-front is aangewezen, en waarop de uitwerking der steenen en granaten (fig. 28 en 29) zoo naauwkeurig mogelijk is aangewezen. De gebakken steenen zijn meest allen in 4 à 6 stukken geslagen, waardoor het getal der in elk ruitje gevallen steenen iets grooter is bevonden, dan wanneer de geheele belasting uit straatkeijen had bestaan; ook waren deze gebroken gebakken steenen naauwelijks 2 à 3 d^m. in den bodem geslagen, terwijl de straatkeijen van 1 à 2 en dus gemiddeld van 1,5 N. p. zwaarte ieder, alle geheel zijn gebleven en 8 à 12 d^m. in den grond gedrongen; zoodat zij, met die valkracht op menschen vallende, welke sterke hoofdbedekking deze ook mogten dragen, als doodelijk te beschouwen zijn, en zelfs een getroffen paard, zoo niet neêrgeveld, gewis buiten gevecht zouden gesteld hebben.

De 9 stuks granaten in de aangewezen ruiten gevallen, zijn alle achtereenvolgens en kort na hunnen val in 13 à 17 stukken gesprongen met middelbare verspreidingskringen van 60 ellen middellijn (zie fig. 29), gelijk deze ter behoorlijker plaatse zijn aangeduid. De granaten hadden vóór het springen, langwerpige, eenigzins schuins inborende legers of voren in den bodem geploegd, lang middelbaar 0,40 el, en diep bij den achterkant, dat is bij het uitslaan of springen, 0,15 à 0,20 el; ongeveer, als in fig. 21 aangeduid is.

Door de aanhoudende regens, welke kort te voren waren gevallen, was de begroesde bodem nog eenigzins week, bestaande de grond uit eenen zandigen groesgrond.

De rigting van den worp liet niets te wenschen over, zijnde regelmatig op en wederzijds van de bevorens uitgebakende as- of rooilijn. De wind was noordwest en tamelijk vast.

Aan het einde van het uitgebakende net was eene opgezette zooden-wal, waarin, ter hoogte van 1,50 el, verscheidene der daarin geslingerde granaatscherven werden terug-

(1) In aanmerking nemende dat tot eene kub. el 910 N. p. buskruid vereischt worden, of wel voor elke kub. palm binnenruimte 0,91 N. p., zoo zal, indien *a* een gegeven getal Nederl. ponden uitdrukt, de kist welke deze hoeveelheid kan bevatten, binnenwerks, in duimen, eene breedte $x = 10,31 \sqrt[3]{a}$ moeten hebben:

Voor 15 Ned. p. is	$x = 0,26$ el.
» 20 —————	$x = 0,28$ »
» 25 —————	$x = 0,30$ »
» 30 —————	$x = 0,32$ »
» 40 —————	$x = 0,35$ »
» 50 —————	$x = 0,38$ »

gevonden: alzoo een bewijs, dat vele granaatstukken den bodem hebben geseerd, en ten gevolge der gezegde inborring, niet aanmerkelijk verticaal zijn opgeslagen.

De ontsteking geschiedde eenvoudig door middel eener waterdicht bewerkte kruidworst, loopende door de laadpijp, (fig. 5 en 6) en blikken kapje (fig. 7), terwijl, voor zoover dezelve door de steen-belasting liep, in deze laatste, door middel der vlejning van de straatkeijen, eene holte gespaard werd, hetwelk gaande weg en zonder eenig oponthoud bij het daarstellen der steenmijn plaats had; bovendien werd de laadpijp (fig. 5—7) en kruidworst, voor zooverre zij in de steenbelasting kwam, met werk, hooi, stroo, bladeren of andere drooge stoffen zacht omgeven; op welke wijze eene waterdichte stevige en goed bepekte kruidworst, ook volgens vroeger genomen proeven, zelfs op 7 à 8 ellen door het oppervlak van den grond kan geleid worden, liggende in een voortje of uitgepitte goot (fig. 3), en met eene zoode of laagje grond van 0,08 el dik, gelijkgronds, overdekt.

Bij deze proeven zijn achtvolgens verschillende ontstekingswijzen, allen met goed gevolg, gebezigt; doch hier alleen op de mijnwerking doelende, heeft men meestal slechts eenvoudig kruidworsten en gezwinde lonten van 5 à 6 ellen lengte gebruikt; zelf bij kruidworsten van 7 ellen lengte kan de ontsteking achter den trechter, blijkens op de plaats genomen proeven, uit de hand geschieden, zijnde op dezen afstand, bij ladingen van niet meer dan 30 N. p. buskruid, volstrekt geen gevaar. Naar gelang echter deze steen- en granaat-mijnen eenen min of meer langeren tijd geheel moeten voorbereid blijven, waarbij het drooghouden van zoo overgroot belang is, zullen wij in het volgende hoofdstuk nog andere ontstekingswijzen voordragen, waarvan het welgelukken, mits met de vereischte zorg aangebragt wordende, blijkens vroeger door ons genomen en wederom gedeeltelijk herhaalde proeven, geen twijfel achterlaat.

Eene gewigtige en tevens de nieuwhed dezer proeve bevestigende opmerking, is, dat de mijn in $\frac{1}{3}$ minder tijds dan den daarvoor in het *Manuel pratique du Mineur* van VILLENEUVE, pag. 107, bepaalden tijd, is uitgevoerd, namelijk met 9 werkers in $2\frac{1}{2}$ uur; terwijl de buskruidlading eerst lang na de voltooiing der geheele mijn werd ingestort, door middel eens blikken trechters, en wel na eenige keisteenen boven het onder dezelve bedekte kapje of stop te hebben weggenomen, zoodat het inbrengen der buskruidlading, met het aanbrengen van het ontstekingsmiddel geen 6 minuten tijds heeft gevorderd.

Doordien de spiegel niet, gelijk gewoonlijk (zie fig. 22) op den hoek der kruidkist met eene groote holte, maar met zijn geheel benedenvlak goed en naar behooren daarop gebragt was, is de worp veel verder geweest; welk verschijnsel wij bij andere, en ook in het klein herhaalde proeven, onder overigens gelijke omstandigheden, telkens hebben waargenomen, terwijl de groote ledigten tusschen de kruidkist en den spiegel, tot minder regelmatige en minder verre worpen leidden. Wel is het laten eener kleine ledigte in de kruidkist zelve, tot het bekomen van meer veërkracht, niet te verwerpen, maar het heeft alleen bij groote en overladene mijnen eenig nut, mogende aldaar die ledigte nog nooit het $\frac{1}{10}$ der geheele

binnenruimte of inhoud overtreffen, om zich niet aan geheel onregelmatige uitwerkingen bloot te stellen.

Ten einde te weten, in hoeverre een gewone steenfougas met 25 N. p. buskruid geladen, in den vlakken scherpen hoek op het kapitaal eens aarden ravelijns, lunette of redoute ontstoken, zoodanigen saillant zoude vernielen, en op de, hier verder dan gewone, teruggetrokken borstweer eenen min of meer nadeeligen invloed kunne uitoefenen, heeft men, bij eene andere gelegenheid, in eenen zoodanigen hoek van ongeveer 34° helling (fig. 27), een dergelijken fougas met 1,75 kub. el straatkeijen, ieder van 1 à 2 N. p., aangebragt. De keijen werden van 60—190 ellen afstands van den trechter geworpen, en was de uitwerking op de helft dezes afstands het aanzienlijkst, namelijk: dat de meeste der uitgeworpen steenen aldaar gevonden werden, met eene uitbreiding te dezer plaatse van ongeveer 90 ellen. De vernieling der zijvlakken van den trechter was niet aanmerkelijk, zijnde de nastorting van het achtervlak of culeé ongeveer volgens de lijn *abcd*. Daar nu ook de werking benedenwaarts bij zoo matige ladingen, met welverordende kortste wederstandslijnen, gering is, zoo kan men dergelijke fougassen gerust in zoodanigen saillant aanbrengen, zonder voor vernieling of losrukking der borstweer bevreesd te zijn; evenmin zou daardoor, althans bij natte grachten, eene nadeelige inbreuk kunnen ontstaan, wijl de weinige opwaarts losgerukte grond den trechter gedeeltelijk wederom vult, en gevolglijk, dat dergelijke mijn-fougassen, de lading van 25 N. p. niet te bovengaande, zelfs in zoodanige aarden saillant boven bekleedde facen-muren zouden zijn aan te wenden. Te gemakkelijker zijn zij uit te voeren, wanneer zich aldaar bermen of zoogenaamde *chemins de ronde* bevinden. Daar de grachten voor deze saillanten zelden de breedte van 30 ellen te bovengaan, zoo zullen slechts zeer weinig keijen in de gracht zelve neerstorten.

Niets belet ook, en zulks ter bevrediging der bezwaren, welke het vreemde dezes voorstels schijnt mede te brengen, om aldaar nog van kleinere buskruidladingen gebruik te maken, b. v. van slechts 15 à 20 N. p., en daartoe een ton, vat of sterken mand, zonder bodem, onder 45°, in te graven met keisteenbeladingen van slechts 1 à 1,25 kub. el, als wanneer men evenwel nog den afstand van ongeveer 190 ellen zal kunnen bereiken: Wanneer wij dus, in het vervolg, bij de fig. 24 en 25 in *e*, *n* en *p* zoodanige steen- en granaat-fougassen voordragen, zijn het op deze plaatsen (met uitsluiting der andere, welke ladingen van 25 à 30 N. p. behouden); de laatstgenoemde met gezegde verminderde buskruidladingen en steenbelastingen, alsmede met tonvormige of met planken bekleede wanden, waardoor de vernieling op de zijvlakken van zelve aanmerkelijk beteugeld wordt.

V. *Eenige voorstellen tot het aanwenden van permanente steen-, bom- of granaat-fougassen, bij het verdedigen van aan te vallen vesting-fronten; alsmede bij verschansingen, veldwerken, enz.*

Uit de voorgaande geschiedkundige daadzaken en proefnemingen, kan men, als zoovele rigtbakens, min of meer het welgelukken van nieuwe voorstellen of ontwerpen, met

eenige gegrondheid beoordeelen, terwijl hier bovendien slechts zoodanige zullen worden voorgedragen, als welke reeds door ons uitvoerbaar en wel slagende zijn bevonden.

Drie hoofdpunten zijn bij het aanbrengen van elk onderaardsch toestel in het oog te houden: 1°) De plaats, 2°) de daarstelling of konstruktie, met de middelen om het permanent te kunnen gebruiken, en alzoo tegen de vochtigheid te bewaren, en 3°) de toestellen, om het steeds gereed en dus ook op den gewenschten oogenblik te kunnen gebruiken.

Het zijn deze hoofdpunten, welke wij in dit en beide volgende hoofdstukken zullen behandelen.

Aangaande het eerste punt, namelijk de keuze der *plaats*, merken wij op, dat bij vestingen, groote forten en citadellen, geen punten voordeeliger en meer daartoe geschikt schijnen, dan op de meest vooruitspringende saillantten der glacis van de vermoedelijk aan te vallen fronten van aanval, alsmede trapsgewijze op en achter deze uitspringende branches, ten einde den aanvaller, zoowel het aangrijpen en omvatten dezer saillantten, als het verder daarop uitbreiden, chemineren en bekroonen, voetstaps te kunnen betwisten; trouwens, de verlengde kapitalen op de fronten van aanval, mitsgaders de bekrooning der uitspringende branches van het glacis voor het ravelijn, zijn als *afgebakende* wegen te beschouwen, welke de belegeraar moet *bewandelen*; en het zijn dus voor deze *bepaalde* wegen, dat wij hier, in de figuren 1 en 2⁴, het gebruik der *vereenigde permanente steen- en granaat-fougassen* hebben ontworpen, terwijl de gewone fougassen, naargelang des aanvals, op *veranderlijke* plaatsen kunnen aangebragt worden.

Bij verschansingen geheel of gedeeltelijk om vestingen, bruggenhoofden, voortgeschoven lunetten, redouten, enz., hetzij dan van een permanent karakter, hetzij tot de categorie van veldwerken behoorende, zijn hier de verkieslijkste plaatsen de kapitalen, alsook de punten tot het flankeren der toegangen; maar niet minder die in de keelen dezer werken, als toch de gewone aanvalspunten zijnde.

In dezen geest zijn ook de voorstellen figⁿ. 1, 2⁴ en 2⁵ ontworpen; zijnde fig. 1 eene toepassing op een *gewoon* fortificatiefront, waarbij de uitwerking eener reeds in het voorgaand hoofdstuk beschreven eenige fougas *a* op het geteekende net is aangewezen, geladen geweest zijnde met 28 N. p. buskruid, belast op den spiegel met 2 kub. el straatkeijen en gebakken steenen van 1 à 2 N. p. en 9 vijftienduims granaten, daarbij een der spiegels (fig. 16 of 17) gebruikende.

De 8 fougassen *addffff* (fig. 1) zijn alleen voor de verdediging der saillantten bestemd, waarbij nog de met punten aangeduide zouden kunnen gevoegd worden, terwijl de *4*, met de letters *gg'gg'* aangewezen, tegen de bekrooning van de uitspringende gedeelten der glacis vóór het ravelijn gerigt zijn; alle kunnen zij met dezelfde ladingen als *a* gebruikt worden, mits op verwijderingen van ongeveer 5 ellen van de kruin des bedekten wegs. De keisteen-belasting niet grooter dan de gestelde nemende, zal men ook de meer aanzienlijke afstanden van 175 à 220 ellen bereiken, met ongeveer de helft dezer afstanden tot breedte of verspreiding.

Fig. 2⁴ stelt eene soortgelijke toepassing voor, op eene der vroeger door ons voorgedragen en naar hedendaagsche denkbeelden gewijzigde fortificatie-fronten, zooals die op de voor-

naamste of meest aanvalbare toegangen eener vesting, bij geheel nieuwen bouw, zoude kunnen worden aangebragt.

De 3 fougassen *bbb* in het glacis op den saillant vóór het ravelijn, waarbij ook nog de beide slechts aangeduide kunnen worden gevoegd, zijn hier opgegeven, tusschen de kruin en de vroeger tegen het doorgraven voorgestelde steenpuin-storting *m m m n p q* (fig. 2⁴.) De 6 fougassen *bbb h h e* zijn bepaaldelijk tegen de kapitalen der saillantten gerigt, terwijl de laatstgenoemde *e* op den saillant van het gebroken ravelijn, ingevolge het slot van Hoofdstuk IV kan aangebragt worden, en alle overige, dat is, zoowel de 6 met *cc dd dd* gemerkt, tegen de *bekrooning*, als de 5 eerstgenoemde *bbb h h* op de kapitalen, met ladingen van 25 à 30 N. p. buskruid, gelijk die in fig. 1 met *a* gemerkt, kunnen gebruikt worden; zijnde de projectiën of verspreidingskringen, overeenkomstig die in fig. 1 bij *a* beproefd, figuurlijk aangewezen.

Bij het daarstellen dezer fougassen in den bedekten weg, zal men zoodanige plaatsen er voor dienen te kiezen, dat de gemeenschap met ligte vuurmonden er niet door belemmerd worde; vorderende zij bovendien niet veel oppervlakte, want hunnen onderlingen afstand 5 maal de diepte, dat is 9 el nemende, zoude men op eene vierkante oppervlakte van 30 ellen zijde, er ruim 12 stuks kunnen aanbrengen. Wel is waar, zoude men te dezer plaatse ook steenmijnen van veel grootere ladingen en uitwerkingen kunnen daarstellen, daartoe, bv. spiegels van 2 ellen lengte en 1 el breedte nemende; maar de mogelijkheid, om, naar gelang der omstandigheden, dat is *stuksgewijze* en achtervolgens kleinere fougassen te kunnen gebruiken, schijnt in het algemeen grootere voordeelen tegen eenen naderenden belegeraar aan te bieden.

Fig. 2⁵ stelt een verschanst groot bruggenhoofd voor, versterkt naar de grondregels van ROGNAT, BOUSMARD en DU FOUR; liggende de in de keel gesloten lunetten en redouten in eenen cirkelboog, waarvan de straal ongeveer 2000 ellen lengte heeft, en het middenpunt in het centrale reduit of overtogtspunt gelegen is, terwijl deze lunetten 600 à 800 ellen van saillant tot saillant verwijderd zijn, ieder 200 à 250 man bezetting vorderende, en de epaulementen ongeveer 100 man; terwijl het overige der bezetting, in het kamp zelf, hetzij achter eene kleine terreingolving, hetzij in de vlakte op 400 à 600 ellen achter de kelen dezer werken opgesteld blijve, gelijk mede in het kapitale reduit of de vesting; houdende het front de bandière vrij en naakt voor de werking dezer troepen; als ook, opdat een der werken, in de keel aangevallen wordende, den vijand aldaar met het krachtige kartetsschot uit de beide onmiddellijk nevenliggende werken, en door kogelschoten uit de daaropvolgende werken getroffen kunne worden.

Het front *v v v* vóór zoodanige elkander ondersteunende lunetten, moet mede op 400 à 600 ellen naakt of vrij zijn. Ten gevolge des langeren arms van den verdediger — zijnde het positie-geschut in de saillantten der werken — zal een aanval met zijn veldgeschut weinig voordeel erlangen, door de blijvende debouchés of openingen bij *q q q q* te vuren, als zich daardoor aan de veel krachtiger en verderreikende kruisvuren, uit de lunetten zelve, blootgevende; terwijl de bezetting van het kamp en der verdedigingswerken zoodanige

pogingen met veel meer voordeel en kracht kan aanwenden, daartoe telkens bij een voortrukken of uitvallen, achter de kelen der lunetten en epaulementen wederom dekking vindende.

Om nu zoodanige verdedigingswerken ook nog door steen- en granaat-fougassen eene verhooging van wederstandsvermogen te geven, zoude men op de saillantten bij *sssss* tegen de kapitalen, zoodanige fougassen, als die in figⁿ. 1 en 24, kunnen daarstellen, alleen die bij *npp* met verminderde lading, even als *s* in fig. 24, ingevolge vroegere opmerkingen, daarstellende. Die bij *qq* dienen tot flankement en bij *pp* tegen eenen aanval op de keel dezer werken, ingevolge de aangeduide uitwerkings- of verspreidingskegels, op welke wijze deze werken, zoowel in de kelen als in het front, door de vereenigde geschutvuren het krachtigst te verdedigen zijn.

Omtrent de keuze tot eene blijvende waterdichte inrigting, kan men zich tot een der voorstellen figⁿ. 2, 12, 13, 18 of 19 bepalen; alles naar gelang van het doel, de voorhandene middelen en tijd. De gemetselde zijn wel het kostbaarste, maar ook het duurzaamst, terwijl, volgens eene gedetailleerde begrooting, de zoodanige als in figⁿ. 12 en 15 voorgesteld, met de laadpijp en den vuurleider, elk ongeveer f 69 guldens zouden kosten. Men zal echter zorg dienen te dragen, de kruidkamers in sterken tras te metselen, alsmede de laad- en vuurkokers, terwijl de voegen en verbindingen van die der kannenbuizen (zie figⁿ. 18 en 19) met tras gedigt en bijgestreken dienen te worden.

(Het vervolg hierna.)

BOEKBESCHOUWINGEN.

HET LEGER EN DE SOLDAAT. *Leesboekje ten dienste der scholen bij de verschillende wapens van het Koninklijke Nederlandsche leger.* Haarlem, bij A. C. KRUSEMAN, 1846.

Ik heb eens de volgende kleine fabel gehoord, die mij na het lezen van bovengenoemd werkje in de gedachte kwam: — Daar was eens (klassiek begin), daar was eene immense groote bibliotheek, waar, op zekeren dag, aan alle boeken gelast werd het gebouw te verlaten, uitgenomen die welke alleen oorspronkelijke ideën bevatteden. Ik behoeft u niet te zeggen, dat er een soort van wedren begon: verzen, redevoeringen, regtskundige en medicinale, philosophische en romantische werken, — de deuren waren te naauw voor den toevloed; in den tijd van tien minuten vond de eigenaar zijne bibliotheek ledig, uitgenomen een klein boekje, dat in een hoek was blijven staan, en bij nader inzien bleek te bevatten het A B C.

Dit nu, zeg ik, kwam mij in de gedachte; ik verbeeldde mij namelijk, dat in eene militaire bibliotheek gelast werd, dat alleen die werken, welke voldeden aan het vereischte van voor den soldaat geschreven te zijn, mogten blijven waar zij waren, en zag in mijne verbeelding het leger en de soldaat zoo niet geheel alleen, dan toch in een zeer klein gezelschap overblijvende.

Een groote dienst is er door de uitgave van deze bladen aan het leger en vooral aan de militaire scholen gedaan. Wel is het waar wat de schrijver in den aanvang zijner voorrede beweert: « Het

« is bijna tot eene vaste gewoonte geworden, » zegt hij, « om in « de voorrede van enig werk te beweren, dat er juist behoefte « bestaat aan iets, als datgene wat de schrijver het publiek aan- « biedt. In hoeverre dit beweren hier waarheid zoude wezen, kan « een ieder beoordeelen, die slechts gedurende eenen cursus het « onderwijs op eene bataillons- of regiments-school naauwkeurig na- « ging. Schoolboekjes, om bij leesoefeningen te dienen, zijn er « in overvloed, voor volwassenen echter bestaan er weinig, voor « soldaten; voor eenvoudige geringe soldaten — nagenoeg geen. »

Zegt het mij toch, kameraden, gij die bijna allen, de een langer, de andere korter, eenmaal het opzigt over de bataillonsschool gehad hebt, hadt gij niet vaak moeite u ernstig te houden, als gij daar den eenen knevelbaard den anderen uit die leesboekjes voor eerstbeginnenden hoort voorlezen: « Denkt eens, kinderen, « welk eene onderneming dit was; » of als er een die zijne plaats heeft op den regter vleugel van het eerste gelid, in zoodanig boekwerk las: « Wanneer gij grooter geworden zijt, zult gij dit alles « beter begrijpen. » — Waarlijk, die moet dan in 's hemels naam de hoop maar opgeven om het ooit beter te begrijpen.

Het is hoegenaamd geen ijdel voorgeven, dat er behoefte aan een echt soldaten-leesboek bestond, en evenmin is het eene ijdele loftuiting aan den schrijver, dat in die behoefte door hem voldaan is geworden: ieder die het werkje met eenige aandacht nagaat, zal het met mij toestemmen. — Welke ook de redenen geweest zijn, die hem bewogen hebben zijnen naam niet op den titel te plaatsen, het komt mij voor (die toevallig met dien naam bekend ben), dat de schrijver van zoovele stukken, die door het militair publiek met gretigheid in de bladzijden van den *Spectator* gelezen en herlezen zijn, die bij den aanvang van het nieuwe jaar een' zoo hartelijken nieuwjaarswensch aan het leger deed, en in het laatste nummer van den afgelopen jaargang, het artikel: *Bezuiniging* schreef, om van zoovele anderen niet te spreken, dat, zeg ik, diezelfde schrijver zijn werkje geen ondienst had gedaan, met er, door bijvoeging van zijnen naam, dadelijk de attentie op te trekken.

Doch — *guter Wein braucht keinen Kranz* — zij prijst zichzelf aan; en dat deze wijn goed is, laat er den soldaat maar de glazen van volschenken, en gij zult zien, dat zij 't wel zullen drinken. Ik ben voorloopig de voorproever van dit nieuwe vaatje geweest, en hoop mijnen kameraden, vooral hun, die met de school belast zijn of zullen worden, geen ondienst te doen met hun mijne bevindingen mede te deelen.

Gaan wij eenvoudig na, wat het doel van den schrijver moest wezen, en hoe hij de middelen daartoe heeft aangewend.

Is het doel van een leesboek voor den soldaat alleen, hem te leeren lezen, dat wil zeggen, hem de woorden te leeren uitspreken, die door de zamenvoeging der verschillende letters geboren worden, dan voorzeker is dit zeer eenvoudig, dan zou men met een paar pakketten misdruk al een heel eind ver komen. Doch, dat is er verre van daan. Hij, die zich verbeeldt, dat het den soldaat onverschillig is, welke lectuur hem gegeven wordt, heeft nooit met attentie nagegaan, hoe de verveling zich vaak bij hem uitdrukte in houding en stem bij den kost, die hem tusschenbeide wordt opgedischt; hoe hij den draad der geschiedenis soms geheel en al kwijt raakte, als hij, bij het lezen b. v. van episodien uit de vaderlandsche geschiedenis, zich over die « effectieve kromme namen » van Spaansche legerhoofden, enz. moest heuen werken, die hij niet kan uitspreken zonder zich te verslikken, en omgekeerd, met hoeveel aandacht hij nu en dan kan lezen en hoeveel beter het hem afdraagt, wanneer het over zaken loopt, die hem niet te hoog of te laag zijn, die hij begrijpen kan. De soldaat

moet niet alleen machinaal lezen, hij moet ook iets lezen, waar zijn verstand bij kan werken, dat hem interesseert, dat hem te pas komt in zijne betrekking, en dit alles zal hij hier ruimschoots vinden. Het moet hem al dadelijk bevallen, als hij reeds op de derde bladzijde begint te lezen: « De soldaat bekleedt een der eervolste standen in de maatschappij. Alle overige bestaan slechts « en oefenen veilig hunne bedrijven uit, omdat hij voor hen waakt, » enz. en op de volgende bladzijde: « In het bewustzijn van zoo « nuttig en zoo noodzakelijk aan zijne landgenooten te zijn, mag « de soldaat veilig met opgeheven hoofd in hun midden rondwan- » delen en trotsch zijn op eenen stand, die zoo vele anderen over- » schaduwet. Doch om hiertoe het regt te hebben, is het geens- » zins voldoende, dat hij de uniform draagt; neen, hij moet zich « den naam van « soldaat » in allen opzichte waardig maken, eenen « naam, dien de grootste veldheeren, ja zelfs koningen en vor- » sten zich niet geschaamd hebben te dragen. »

De geheele inhoud van het werkje is zoodanig, dat hij op iedere bladzijde iets vindt, dat hem nuttig kan zijn. Ga slechts de opschriften der verschillende hoofdstukken na en gij zult het u kunnen begrijpen: leest het geheel door, en gij zult er u van overtuigen. Het eerste, getiteld: *het Leger*, geeft een eenvoudig en duidelijk overzicht van de zamenstelling onzer landmagt. Daarop volgt een hoofdstuk, *de Soldaat*; — lees dat eens tot het einde toe, en zeg mij dan of gij ooit iets hebt gevonden, dat zoo waarsachtig den geest ademt, die den soldaat moet ingeblazen worden van het oogenblik af aan dat hij de uniform aantrekt: geene drooge, stijve predikatiën vindt gij hier, geene voorschriften, die buiten zijne sfeer vallen — neen — de schrijver toont hier, dat hij soldaat is, dat hij tot soldaten spreekt, die hij op eene flinke manier aan het ridderlijke van hunnen stand en aan de daaruit voortvloeiende verplichtingen herinnert, doch nooit met pedante deftigheid, maar met die ronde opene taal, die in het militaire zoo aangenaam, zoo aanwakkerend, zoo poëtisch is. Wanneer hij hen met ernstige woorden voor de dronkenschap waarschuwt, barrikadeert hij daarom de deur van de herberg niet, of plakt op alle spiritualia het etiquette: « *erger dan de Cholera*, » hen toeroepende, drinkt liever koffij en pompwater, of, spaart het geld en drinkt eens in 't kwartaal met u vijven een flesch wijn; — neen, hij eindigt met hun te zeggen: « Het leven van den krijgs- » man is een werkzaam leven; zelfs in vreedstijd wordt hem bijna « uur voor uur voorgeschreven wat hij te doen heeft; gepaste vro- » lijkheid en uitspanning komt hem derhalve met het meeste regt « toe. Geniet die dan ook, soldaten, zoo dikwerf gij er toe in « de gelegenheid zijt; na volbragten arbeid is de rust zoet! Drinkt « een geestrijke teug, zij zal u verkwikken en uw gemoed tot « vreugde stemmen — maar drinkt niet meer, dan uw hoofd en « uwe beurs verdragen kunnen! »

Als hij hun gesproken heeft over den omgang met het vrouwelijk geslacht, eindigt hij niet door met DE WEISS uit te roepen: « *Je le repète, fuyez l'amour et que l'amitié et l'estime vous « en dédommagent*, » want hij weet wel dat dit toch de stem eens roependen in de woestijn zou wezen; maar hij zegt tot hen: « Ver- » geet niet dat de soldaat benijdenswaardig is, wanneer hij zich « op de openbare wandelplaatsen vertoont met een meisje aan « zijne zijde, dat, even als hij, zedig is in doen en laten, en, « even als hij, zindelijk en welvoegelijk is in kleeding en voor- » komen. — Nogmaals, geniet het leven, maar keert zonder on- « wil ook weder tot uwe pligten terug, » enz.

Ik hoop u door die weinige aanhalingen een klein idee te hebben gegeven van den geest die er in het werkje heerscht, en vooral

in dit hoofdstuk, dat ik bijna in verzoeking zou komen geheel voor u af te schrijven.

Het volgende beschouwt de voornaamste verplichtingen van het kader, kort maar zakelijk, waarop nu, in verschillende onderdeelen, de eigenschappen en pligten der onderscheidene wapens op eene voor den soldaat hoogst bevattelijke wijze worden voorgesteld; aan ieder wapen wordt het gezegd, waardoor het kan, waardoor het moet uitmunten. Wel had, naar ons inzien, de schrijver bij de artillerie nog de hoofddeugd mogen vermelden en als een vereischte mogen opnoemen, dat onverwrikbaar palstaan van den kanonnier bij zijn stuk, die koelbloedige vastberadenheid, die hem nog het kanon moet doen laden, wanneer zelfs de bajonetten reeds zijne borst bedreigen. Zoowel als aan den infanterist de zorg voor zijn geweer, aan den kavallerist de liefde tot zijn paard wordt aanbevolen, moet het den artillerist worden ingeprent, dat het hem even eervol is, des needs in het laatste oogenblik bij zijn stuk te sneuvelen, als den infanterist, die zijn leven voor zijn vaandel opoffert.

Gij ziet, dat de keuze van de behandelde onderwerpen zeer gelukkig is geweest, maar niet minder is het de wijze, waarop zij zijn aangeboden, de stijl, waarin zij geschreven zijn. En hierin is nog een groot voordeel gelegen, waardoor het boek nog meer nut kan doen dan alleen bij het onderwijs in het lezen. Op de bataillons- of regiments-scholen toch wordt lezen, schrijven en rekenen onderwezen, hoofdzakelijk om geschikte sujetten voor het kader te bekomen. Zoodra de soldaat tot korporaal aangesteld is, heeft hij die drie kundigheden als hoofdzaken noodig. Wat nu aangaat het lezen, dat gaat over het algemeen vlot genoeg, maar het schrijven, daarbij behoort meer oefening: ik bedoel niet wat aangaat eene meer of mindere leesbare hand, maar het stellen van rapporten, enz. Wien onzer is het immers niet dikwijls voorgekomen, dat er rapporten van poortwachters, enz. bij hem inkwamen, waarin alles met zulk eene kunsteloze verwarring door elkander ghespeld was, dat een hieroglyphen-ontcijferaar er voor teruggedeinsd zou hebben om er een verstaanbare zin van te maken. Dit heeft nu wel in gewone tijden geen zeer groot bezwaar, want als gij nu een *extra* rapport krijgt van: « een dissarteur, die van « weg de marressoossee is ontvlugd, en mijn als wacht zijnde, « met scheldwoorden heeft beleedigt en door mijn weder in arrest « is genomen, » of wel dat: « de kastelijn uit de gouwe Zwan is « aan mijn wacht en zijn vrouw geweest en hebben accisentie « gevraagd en zijn de fuseliers JANSEN en HENDRIKS en hebben « de spuut gemaak, maar door zwake sterkte daar niets aan heb- « ben kunnen doen, » enz.; ik zeg, als gij nu zulke papieren in handen krijgt, dan is er ordinair nog al gelegenheid nadere informatiën in te winnen; doch in tijden waar het soms op een kwartier aankomt, waar geene gelegenheid tot ontwarren van de ingekomen berigten bestaat, is het ten hoogste noodig dat ieder individu van het kader, in staat is een kort en zakelijk rapport te schrijven. De middelen die hiertoe dus kunnen medewerken, moeten aan de scholen welkom zijn, en hieronder geloof ik dat wij het aangekondigde werkje gerust mogen rekenen. De beste weg toch, die ingeslagen kan worden ter bereiking van het doel, dat wij hier beoogen, is, dunkt mij, te beginnen met den soldaat juist zoo te laten schrijven als hij spreekt. Want hier zit het grootste euvel: voor hem is de taal, die hij schrijven moet, zijne gewone taal niet. Men begint, en dit moet natuurlijk ook geschieden, met hem de voornaamste taalregels te leeren kennen, als hij 't met zijn begrip kan overeenbrengen, dat « *slapen* » een werkwoord, « *wees zoo goed* » de gebiedende wijs, « *hoezee* » een

tusschenwerpsel en « korveën » geen Hollandsch is, dan begint hij gewoonlijk tot zijne oefening rapporten na te schrijven van eene veldwacht in X, of van eene patrouille naar Y, met het normale begin: « Ik heb de eer UEd. Gestr. te berigten, » enz. Beter zou het, naar mijne gedachte wezen, wanneer men begon met den soldaat een kort rapport, b. v. eerst van een enkelen volzin mondeling te laten zeggen, en 't hem dan zoo te laten opschrijven als hij het gezegd heeft, en zoo langzamerhand tot meer zamen-gestelde te doen overgaan; want, let er op, allen of ten minste het meerendeel zullen u bij monde duidelijk bekend maken met hetgene zij willen melden; maar moeten zij schrijven, dan verbeelden zij zich dat het heel wat anders is, en 't is niet te verwonderen, dat dan ook hier, zooals RABENER in eene van zijne satiren zegt:

Zwar so mancher sitzt,

Und voll Verzweifelung bey seinen Blättern schwitzt,
Ein Dutzend Federn kaut, die Hände kläglich ringet,
Und doch, nach langer Qual, kein glücklichst Wort erzwinget.

Een der voornaamste en beste hulpmiddelen is dus voorzeker een boek, waarin hij zien kan, dat men werkelijk kan schrijven zoo als men spreekt, dat niet in alles wat gelezen en geschreven wordt een voor hem eentonige stijfheid behoef te heerschen en het bewijs hiervan zal hij in zijn nieuw leesboek veelvuldig vinden. Wilt gij eenige staaltjes, zie b. v. blz. 6: « Wacht u voor het vloeken en uitbraken van Godslasteringen! Ééne reden zou vol-doende zijn, om u hiervan terug te houden: het Reglement van « krijgstuicht verbiedt zulks en uwe meerderen kunnen u daarvoor « straffen — maar het is geenszins de vrees voor straf, die den « soldaat tot het goede moet aansporen. Ziet liever rondom u en « merkt op, wie die vloekers en levenmakers zijn. Het zijn vuile « soldaten, dronkaarts of laffe pogchers, die door al dat zwetsen « en zweren den schijn willen aannemen, alsof zij al heel wat « bijzonders waren, terwijl zij inderdaad tot niets deugen.»

Wij zouden hier kunnen zeggen als GRETCHEN tot FAUST:

Ungefähr sagt das der Pfarren auch,
Nur mit ein bisschen andern Worten.

Zie ook eens op blz. 54 die eenvoudige beschrijving van de ver-rassing van Bergen-op-Zoom, dat is geen stijl van een geschied-schrijver, als gij wilt, maar dat is taal zooals een soldaat die verstaat.

Eindelijk heeft de schrijver laten volgen een paar dichtstukken, zooals hij in de voorrede zegt, tot oefening in den meer verheven leestant, zoowel als tot opwekking van edele en vaderlandsehe gevoelens. Deze rubriek moet uit den aard der zaak uit een geheel ander oogpunt gezien worden dan het voorgaande, en zal in zijne soort even welkom wezen; — of evenwel het gedicht van ONNO ZWIER VAN HAREN niet wat moeilijk zal zijn voor den soldaat om te begrijpen, wil ik aan de ondervinding ter beslissing overlaten; maar *à priori* vrees ik er hard voor; het 2° en 7° couplet b. v. moet met meer zorgvuldigheid geanalyseerd worden, dan oppervlakkige lezers, en vooral soldaten, zullen of kunnen doen; welligt zou een of ander eenvoudiger stuk hier beter geplaatst geweest zijn.

En laten wij hiermede afscheid nemen van dit nieuwe nummer in de militaire boekerij; — wel zouden er nog eenige vlekjes met den vlekbal der kritiek weggenomen kunnen worden; b. v. blz. 34 metalen kanons, lees bronzen; blz. 35 een bom of granaat van 20 d^m, lees enkel granaat; ook is de benaming *blikken doozen* vervallen. Kurassiers en huzaren bestaan bij onze kavalle-

rie niet meer; de vermelding hiervan zou bij de opgave van de indeeling niet ongepast zijn geweest; maar dat zijn kleinigheden, die bij eenen tweeden druk kunnen veranderd worden. Moge die spoedig noodig zijn en door meerdere gevolgd worden; dat zal gewis de beste voldoening voor den schrijver wezen, en het afdoendste bewijs, dat hij den besten weg ter bereiking van zijn doel heeft ingeslagen.

LODEWIJK,
2de Luit.

- 1°. *Beschouwingen over Siborne's Geschiedenis van den Oorlog van 1815 in Frankrijk en de Nederlanden, en wederlegging van de in dat werk voorkomende, beschuldigingen tegen het Nederlandsche leger. Door W. J. KNOOP, Kapitein der infanterie aan de Koninklijke Militaire Akademie. Te Breda, bij VAN GULICK EN HERMANS, 1846. In oct., gr. 85 bladzijden.*
- 2°. *Begrooting van Oorlog getoetst aan de Verdediging des Vaderlands en den staat der Geldmiddelen, door Jhr. J. MOCK, oud-officier der Genie en van den Generalen staf, enz. Te Leyden, bij S. en J. LUCHTMANS, 1846. In 8°, gr. 82 bladzijden.*
- 3°. *Lettre à un Membre des États-généraux sur la brochure intitulée: Le Budget de la guerre, par le Baron FORSTNER DE DAMBENOY, Lt.-Colonel de l'Etat-Major-Général. Uitmakende een afzonderlijk aanhangsel aan n°. 11 van het tijdschrift Le Militaire, dat bij de Erven DOORMAN, te 's Hage wordt uitgegeven, 1846. In 8°, gr. 29 bladz.*

Drie brochuren, welke door haren inhoud, doel en strekking, voorzeker verschillende, maar opmerkelijke plaatsen innemen bij de letterkundige voortbrengselen van dit jaar. Zij bieden stoffe aan tot breede beschouwingen, en verdienen een opzettelijk en oordeelkundig onderzoek. Hoewel kort van inhoud en beknopt in de uiteenzetting van de behandelde onderwerpen, is de invloed dien zij zullen uitoefenen, van hooge beteekenis. Voor het oogenblik zullen wij ons slechts moeten vergenoegen ze met een paar regels aan te kondigen. Lust en neiging, welligt ook de omstandigheden, zouden ons kunnen nopen op deze boekskens terug te komen.

I. Het eerste, en wel het opmerkelijkste, betreft de *Beschouwingen* van den kapitein KNOOP over *Siborne's Geschiedenis van den Oorlog van 1815*. Wanneer de kapitein KNOOP niet reeds door zijnen wetenschappelijken werkkring, aan de Koninklijke Militaire Akademie, en aan de daarbij gevestigde applicatie-school, onder zijne leerlingen en toehoorders, een naam van degelijke kennis en krijgsgelerdheid, van een helder zelfstandig oordeel, had verworven, dan voorwaar, zou de door hem geschreven brochure voldoende zijn, om hem op een hoog standpunt van krijgswetenschappelijke kennis te plaatsen, onder allen, welke zich in de militaire litteratuur eenen naam verworven hebben in Nederland.

Het is welligt aan weinigen bekend, dat SIBORNE, een Engelsch officier, in zijne moedertaal een werk geschreven heeft, dat wegens het vleijend streelen van der Britten eigenliefde, en wegens het verheffen der krijgsmansdeugden van bijna al de officieren, ja zelfs van vele onder-officieren van het Engelsche leger, welke den veldtocht van 1815 hebben bijgewoond, met eenen tot nu toe onbekenden grooten bijval, door zijne landgenooten is ontvangen; een werk dat in Duitschland aan eene zeer uitgebreide en oordeelkundige kritiek is onderworpen geweest. Dat werk bevat

onder *legio* onnaauwkeurigheden en onwaarheden, eene tergende verguizing van de Nederlandsche troepen, welke deel hebben genomen aan de gevechten bij *Quatre-Bras*, en aan de bloedige worsteling op de velden van Waterloo. *SIBORNE* heeft zich niet geschaamd om Nederlandsche krijgslieden, voor het oog zijner landgenooten en geheel Europa, te willen brandmerken met onuitwischbare schande, indien niet de onloochenbaarste waarheid optrad, om te bewijzen, dat die schande moet terugwerken op hem, welke de pen opgevat en gevoerd heeft om eervolle strijdgenooten te bezwadden, van lafheid en verraad te betichten. Gelukkig dat het werk van *LÖBEN-SELS*, door de verslagen welke de *Militaire Spectator* daarover gegeven heeft, eenige bekendheid in Duitschland heeft bekomen, waardoor al dadelijk een zeer groot tegenwigt gesteld werd aan de bewering van den engelschen schrijver. De kapitein *KNOOP* onderwierp echter *SIBORNE's* arbeid aan een opzettelijk onderzoek. Door eene ontleedende redenering heeft hij aangetoond, hoe menigvuldig de gebreken en onvolkomenheden zijn van *SIBORNE's* boek, en hoe weinig dat werk beantwoordt aan de vereischten eener goede geschiedenis. Verder, dat het werk zonder de gelijkheid of waarheidsliefde, geschreven is in eenen stijl der geschiedenis onwaardig; vol onnaauwkeurigheden en misslagen; en overal de blijken opleverende, hoe weinig zijne militaire kennis hem bevoegd maakt, om als schrijver eener krijgsgeschiedenis op te treden. De kapitein *K.* gaat nog verder; want hij bewijst, door de eigene beweringen des schrijvers, en door de door hem aangehaalde daadzaken, dat zijn arbeid een werk is, bijeengebragt door het onoordeelkundig zamenrapen van verwarde en door niets gestaafde getuigenissen; zonder gemoedelijkheid zamengesteld; geschreven met het klaarblijkelijk inzicht, om de lofredenaar van één volk, mogelijk maar van ééne partij, te zijn; lasterend en eerroovend voor eene bevriende, verbondene natie; lasterend en eerroovend, zonder grond en aanleiding. Eindelijk, duidelijk en juist aantoonende, dat *SIBORNE* nog iets ergers heeft voortgebragt dan een *slecht boek*, — dat hij eene *slechte daad* heeft verrigt.

Wij weten niet, wat wij in den keurigen, krachtigen arbeid van den kapitein *K.* meer moeten bewonderen, of zijne klassieke kritiek, die de dwalingen des schrijvers door zijn eigen beweringen heeft weten aan te toonen, of zijn grondig oordeel, die zoo veel takt, belezenheid en krijgsgelerdheid ontwikkelt en ten toon spreidt, of zijn verontwaardigd vaderlandsch eergevoel, dat zoo luide spreekt in zijne warme voordragt, of zijnen bondigen stijl en schrijftrant, die hem eene eereplaats waardig maken onder de schrijvers van zijnen tijd.

De heer *K.* heeft een overheerlijk pleidooi geleverd in het belang der waarheid en onpartijdigheid, krachtig van taal en onwrikbaar in overtuiging. Hij heeft aan Nederland een boekske geschonken, dat met volle regt verdient in handen en in de verzameling van elken Nederlander te zijn. In het belang onzer insluimerende nationaliteit hopen, ja bidden wij, dat de uitgevers er ten minste 10,000 exemplaren van mogen debiteren.

II. De tweede hier aangekondigde brochure is van eenen ouden krijgskameraad, van onzen ouden schoolmakker, den Heer en Jhr. *MOCK*. Dit boekske zal wel geene aanbeveling noodig hebben, om in aller handen te zijn; omdat het eene, met elk tijdvak van twee jaren, periodiek terugkeerende poging is, om af te breken wat nog zedelijk en stoffelijk van het leger is overgebleven: iets dat nu eenmaal in den smaak is, ja dat zelfs de acclamatie inoogst van velen wier belangen geheel andere gevoelens inroepen. In eenen beschaafden toon geschreven, die den *gentleman* verraadt,

steunende op argumenten en becijferingen, welke reeds vroeger en bij voortduring, door het niet-zaakkundige publiek, als onomstootelijke waarheden aangenomen zijn; tegemoet komende — voor 't minst nog oogenschijnlijk — aan hen, die er de eerste slagtoffers van zouden worden, indien de redeneringen van onzen ouden schoolkameraad met succes be kroond werden; vleijend voor den anti-militairen geest, die van oudsher in Nederland huisvest en door deze en gene wordt aangekweekt — kan het wel niet missen, of deze brochure moet vele lezers en vele goede geloovigen vinden. Het was alzo overbodig, zelfs voor het belang van schrijver en uitgever, en evenzoo overtollig in het belang der lezers, om dit geschrift aan te kondigen.

Van eenige zijden aangezoekt, om op te treden tegen de becijferingen en opgegeven facta's van dien schrijver, waarvan velen door facta's kunnen wederlegd worden, hebben wij echter onzen lust en onze neiging bedwongen, omdat wij ons voor alsnog niet geroepen gevoelden, om die taak op ons te nemen. Wij beschouwden veel meer dit boekske als een vuur- en brandpijl, bij toeval te vroeg ontstoken, en die uitgebrand en in het duister zou verdwenen zijn vóór dat het publiek verzameld zoude wezen tot het aanschouwen en aanhooren van de eigenlijke feestviering. In een woord, de lust ontrak ons om eenig *speelwerk* aan dien pijl met *moordslag* te leveren, ook al vooronderstellende, dat, ten gevolge dezer ontijdige ontsteking, er welligt eene geheele *girandola* van dergelijke brandpijlen zoude volgen. De onderstaande brochure noodzaakte ons echter tot eene aankondiging, zonder daarom in verdere uitweidingen te moeten treden. Wij zullen er trouwens reeds genoeg over gezegd hebben, om te doen gevoelen, dat, indien wij prijs blijven stellen op de achting van vriendschap van den schrijver, en wanneer wij zijne vaderlandsche bedoelingen niet willen lasteren, wij toch in gemoede overtuigd zijn, dat zijn arbeid eene — voorzeker zonder zijnen wil — aan het vaderland vijandige strekking ademt.

III. Wanneer het boekske van den Heer Jhr. *MOCK*, ook zonder beoordeelende aankondiging, een groot getal lezers zou of zal vinden, dan zal de brochure van den Luit^l.-Kolonel *Bon FORSTNER DE DAMBENOY*, niet in hetzelfde geval verkeerden; ofschoon de onpartijdigheid en de waarachtige zucht naar waarheid en overtuiging hierin geen verschil moesten doen opmerken. Men leest toch zoo gaarne, en zonder daartoe aangespoord te worden, de afkeuring van de handelingen der regering, vooral ten opzichte van het militaire wezen; maar niet dan noode laat men zich bewegen, om de verdediging der aangewreven daadzaken te lezen of aan te hooren. Men vindt het zoo onaangenaam aan het wankelen gebragt te worden in het geloof, dat de oppositie niet dwalen kan, en dat zij alléén liefde voor het volksbelang koestert en echten vaderlandschen zin deelachtig is.

De overste *F. D. D.* heeft over de brochure van den Heer *M.* anders dan wij gedacht. *ZHEG.* heeft — dit blijkt uit zijn betoog — willen wegredeneren den indruk dien de arbeid van den Heer *M.* heeft kunnen te weeg brengen op degenen die welligt in het maatschappelijk standpunt, waarop de Heer *M.* staat, en in zijne titels van oud-officier der genie en van den generalen staf, den waarborg mogten zoeken voor het gehalte van zijne kritiek. Het standpunt, dat de Overste *F. D. D.* heeft ingenomen, regtigde hem ook, veel beter dan ons, om de beweringen van den Heer *M.* te wederleggen; *ZHEGest.* was tevens bij de bronnen geplaatst, waaruit hij putten kon, om ook de facta's en cijfers van laatstbedoelden schrijver, met gelijke munt te bekampen. Intus-

schen schijnt ZHEGest. in dat opzigt, niet met ons van gevoelen te verschillen, dewijl hij dit grootendeels overlaat aan hen die als wettige verdedigers zullen optreden, in geval de beweringen van den Heer M. weerklink vonden bij de leden der Kamer, ten dienste van welke ze voornamelijk opgesteld zijn. Met des te meer waardigheid, kracht en overtuiging treedt daarentegen de Overste F. D. D. in het strijdperk, om de schadelijke strekking en het ligtvaardige der beweringen van den Heer M. volledig aan te toonen, en daaruit de stelling af te leiden, die ook wij bij herhaling beleden hebben, dat de zedelijke waarde, de zedelijke moed van het reeds zoo hard beproefde leger, deszelfs hoop en vooruitzichten geheel zullen verdwijnen, wanneer het voortdurend moet blootgesteld wezen, bij elke twee jaren, om zijn bestaan te zien bestrijden en overgegeven te worden aan de afkeurende en sloopende beoordeeling van oningewijden, half ingewijden en leeken. De schrijver heeft, volgens onze gevoelens, den waren toon getroffen om invloed uit te oefenen op de overtuiging van het lid der Kamer, waaraan zijn brief gerigt is, en alzoo ook op allen, die in de brochure van den Heer Mock hebben willen zien eene handleiding, welligt eene wapenrusting voor den strijd tegen de begroting van Oorlog. Het voornaamste toch dat voor het oogeblik gevorderd werd, was het betoog, dat alle dergelijke voorgedragen redeneringen, onder welken vorm of leuze, of uit welk gevoel ontsproten, niets anders beoogen of zullen uitwerken, zelfs in weerwil van de beste bedoelingen der schrijvers, dan de ondermijning en slooping onzer weerbare magt. In krachtigen, bondigen en sierlijken stijl geschreven, komt de schrijver van argument tot argument, en sluit zijne rede: *« Que si l'armée, après les rudes et pénibles épreuves par lesquelles elle a passé, était soumise à de nouvelles réductions, il faudrait mieux, prendre la plume et l'effacer d'un seul trait. »* Moge ook deze brochure in het belang van een onpartijdig oordeel, vele lezers vinden; dit is onze bescheiden wensch.

Uerscheidenheden.

LEGERBERIGTEN.

ENGELAND. De regering gaat stelselmatig, doch met volharding, voort in het beramen en invoeren van maatregelen, om het zedelijk en stoffelijk bestaan van het leger te verbeteren. De pensioenen voor de marine zijn reeds verhoogd en men verwacht in dat opzigt ook eene verbetering voor het leger. Eene normaalschool voor het intellectueel onderwijs der onder-officieren en soldaten is opgericht, welke gevestigd zal worden in het groote invalide-huis te Chelsea. Dit reeds zoo uitgebreide gebouw is tot dat doel aanmerkelijk vergroot. Een aantal lieden, welke verzocht hadden daarbij als leeraars te worden aangesteld, zijn in de afgelopen maand aan een zeer gestreng examen onderworpen geweest. In de maand April a. s. zou deze Normaal-school geopend worden; intusschen is de generale staf-prediker door het gouvernement naar het vaste land vertrokken, om de inrigtingen voor het hooger en lager onderwijs der militairen in Nederland, België, Frankrijk en Pruisen te onderzoeken, en heeft reeds, met vergunning van het hoog bestuur, onze Militaire Akademie te Breda bezocht, en over deze instelling zijne goedkeuring en bewondering onduidelzinnig betuigd. Daarna zal de britsche regering een plan voor deze grootsche inrigting aan de goedkeuring van het Parlement onderwerpen.

De regering heeft met den Luit'. WARNER eene overeenkomst getroffen voor de beproeving van zijnen *ver-treffer* en zijne *onzigtbare bom*. De Luit'. WARNER heeft daarbij eenen door de regering benoemden hoofd-officier der artillerie, als bevoegd scheidsregter aangenomen. Het gouvernement heeft 1500 P. S. voor de kosten der proefneming bewilligd.

PRUISSEN. De door het ministerie van oorlog bevolene proeven om de ijzeren vuurmonden, door middel van de *galvanoplastik*, te verkoperen, zijn zoo buitengewoon gunstig uitgevallen, dat er bevelen schijnen uitgevaardigd te zijn, om al het vesting-geschut in de groote galvanoplastieke inrigting van den Vrijh. VON HACKEWITZ, soortgelijke bewerking te doen ondergaan. Volgens dezelfde berigten zou daartoe een kapitaal van 100,000 Thlr. aangewezen zijn.

Indien het nut en de doelmatigheid der verkopering van het ijzeren geschut worde bevestigd, dan zou het welligt van belang wezen, zulks voor eerst toe te passen op ons scheepsgeschut, indien men namelijk gelijktijdig maatregelen nam tegen de, overigens lofwaardige, maar voor dit geval schadelijke poetsucht onzer brave scheepsbevelhebbers.

DUITSCHER BOND. De *Algemeine Militär-Zeitung* is sedert eenigen tijd gevuld met berigten over den afloop der inspectiën van de verschillende kontingenten. Uit al deze berigten schijnt het te blijken, dat de vroegere inspectiën van wege de Militaire Bonds-Commissie voorgeschreven, goede resultaten hebben opgeleverd, en dat er meer en meer eenheid schijnt te komen in de uitrustingen, in de wapening en in de bijzondere vormen der elementaire tactiek en dienstgebruiken. Zoolang echter het Bondsleger geene vaste chef heeft, waarvan alles uitgaat en die daardoor ook in staat zou wezen dat heterogene leger te leeren kennen, en het leger wederkeerig in de gelegenheid te stellen, om vertrouwen op den chef te krijgen, zullen de inspectiën onzes inziens, weinig afdoen. De overeenstemming in de details, hoe nuttig en noodzakelijk ook, zal niet alles kunnen uitwerken, als in het grootste en hoogste vereischte voor eene overeenstemmende werking van dat leger, eerst bij het uitbreken van eenen oorlog worde voorzien.

FRANKRIJK. Volgens de berigten in de fransche dagbladen voorkomende, zou het artillerie-comité belast zijn met de beproeving van een nieuw soort van veldgeschut, uit gesmeed ijzer vervaardigd, dat in drie gedeelten uiteengeschoefd, in kisten opgewaard en medegevoerd zou kunnen worden, en dat op kleine ligte affuiten zonder raders gesteld, tegen den vijand zoude kunnen worden gebruikt. Blijkbaar wordt hiermede eene soort van berggeschut bedoeld, dat op den rug van lastdieren kan vervoerd worden. Hieraan ontbreekt het berigt, dat ons bekend maakt, dat deze stukken, om ze tegen beschadiging te vrijwaren, in schietkatoen gewikkeld worden, om het oorlogstuig, als Neurenberger speelgoed, tot nut en vermaak der soldaten te doen strekken. Van hier, tot de mogelijkheid, om ook de soldaten in het schietkatoen te wikkelen en zoo voor de mot te bewaren, is welligt één stap. Het laatste zou eene heerlijke uitvinding wezen voor de constitutionele staten, wien het niet aan den wil ontbreekt, om successief de staande legers in te pakken.

Kort na de inzending van het Artikel over het schietkatoen in het vorig nummer van dit Tijdschrift, werd ik door den Heer Generaal-Majoor, Gouverneur der Koninklijke Militaire Akademie, opmerkzaam gemaakt op twee brieven van den Heer THOMAS TAYLOR, gedateerd 17 en 20 Oct., gerigt aan het engelsch dag-

blad «the Times», en overgenomen in N°. 1211 (Oct. 24) van het *Mechanic's Magazine*. Deze brieven, later gevolgd door eene nadere mededeeling van denzelfden schrijver aan genoemd dagblad, almede te vinden in het *Mechanic's Magazine*, N°. 1212 (Oct. 31), bevatten een verbeterd voorschrift ter bereiding van het schietkatoen, hetwelk in de hoofdzak hierop nederkomt:

«Men vermeng salpeterzuur van 1,43 tot 1,50 soort. gew. met een gelijk volumen zwavelzuur van 1,80 soort. gew. Dit mengsel bekoeld zijnde, bevochtige men er het katoen mede in een mortier van Wedgewood's porcelein, met een glazen staafje alle deelen spoedig met het zuur in aanraking brengende. Nadat het katoen er goed van doortrokken is, waartoe ongeveer twee minuten worden vereischt, giete men het overtollige zuur af en drukke met den stamper het katoen zooveel mogelijk uit, waarop dit in eene schaal met water wordt gedompeld en herhaaldelijk met versch water afgewassen, tot dat alle sporen van vrij zuur verdwenen. (Hiervan kan men zich het best door lakmoespapier overtuigen). Eindelijk drukke men het katoen in een linnen doek uit en drooge het in een waterbad. In de plaats van het daarna met de vingers uit te pluizen, kan het, gelijk zulks door de wolkammers geschiedt, gekaard worden.»

Volgens berigten in de dagbladen, is op de vergadering van het Leydsche Departement van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, op den 17^{den} Oct., door den Hoogleraar A. H. VAN DER BOON MESCH bereid katoen vertoond, hetwelk, naar luid dier berigten, volgens dezelfde methode schijnt behandeld te zijn. In de *Comptes rendus* van den 26sten Oct. II., N°. 17, meldt DUMAS, dat D^r. KNOPP, *préparateur au laboratoire de l'Université de Leipzig*, hetzelfde voorschrift heeft aanbevolen en er reeds op den 11^{den} Oct. te Leipzig schietproeven met zoodanig bereid katoen zijn genomen. Het is zeer mogelijk, dat verschillende personen te gelijker tijd op het denkbeeld zijn gekomen, om een mengsel van salpeterzuur en zwavelzuur aan te wenden, geleid door de bekende proef, dat salpeterzuur met een vierde van deszelfs volumen geconcentreerd zwavelzuur vermengd, op eenige droppels terpentijn-olie gegoten, eene van ontploffing vergezeld verbranding dier olie bewerkt, welk verschijnsel trouwens bij onvermengd salpeterzuur ook wordt waargenomen.

Hoe dit zij, het is zeker, dat deze bereidingswijze vele voordeelen heeft boven die, waarbij alléén salpeterzuur wordt aangewend. Reeds dadelijk bij het begin der bewerking ontwaart men zulks, daar het katoen zich zoo niet zamenpakt en dus onder de behandeling niet behoef uitgerekt en uitgeplozen te worden. Dit veroorlooft dan ook grootere hoeveelheden te gelijktijd te kunnen bereiden en bijgevolg veel meer te produceeren dan volgens de door OTTO opgegevene methode mogelijk was, waarbij nog het ongerief zich paarde, dat de manipulatie van het met sterk zuur doortrokken katoen de vingers ontvelde, hetgeen thans geheel kan worden vermeden. Het, volgens opgemeld voorschrift, bereide katoen is bovendien krachtiger en laat bij de verbranding volstrekt niets achter. Een niet minder belangrijk voordeel bestaat daarin, dat de bereiding minder kostbaar is, eensdeels omdat het tot dit einde dienstige salpeterzuur van genoegzame sterkte op eene voordeeler wijze kan worden bereid (1), ten anderen, omdat men met de-

(1) TAYLOR geeft aan, dat zelf salpeterzuur uit den handel, doch van geen geringer soortelijk gewicht dan 1,43, kan worden gebruikt, getuigt echter tevens, dat het sterkste zuur het krachtigst product oplevert, en dat, hoe vreemd zulks ook schijne, zwakker zuur veel meer vernield op de plantenvezel werkt dan sterk zuur, wondende door het eerste (van bv. 1,36 s. g.) het katoen dikwijls in eene geleachtige massa verandert, terwijl bij aanwending van het laatste, aan het plantenweefsel, zelf onder het microscoop bezien, volstrekt geene verandering wordt

zelfde hoeveelheid van dit zuur driemaal meer schietkatoen kan confectionneren.

Herhaaldelijk is het gebleken, zoo uit proeven door den heer H. DE VOS, Apotheker der 2^e klasse aan de Koninklijke Militaire Akademie, als door mij genomen, dat het onverschillig is, of het katoen vóór de bewerking al dan niet wordt gedroogd, daar twee gelijke gewichtshoeveelheden, de eene dadelijk, de andere na drooging bij 100° C, behandeld zijnde, dezelfde hoeveelheid schietkatoen opleverden (2). Het schijnt dus, dat de vochtdeelen die het katoen bevat, bij de bewerking, door het zure mengsel worden opgenomen. Overigens gaven de proeven, op verschillende tijden door ons afzonderlijk genomen, geene volkomen standvastige gewichtstoename. De volgende opgaaf kan intusschen, als vrij wel het midden houdende, worden aangemerkt. Ter bereiding van 0,3 pond luchtdroog afgewogen katoen, vertegenwoordigende 0,43 pond op 100° gedroogd en dus van hygroscopisch vocht bevrijd katoen, zijn verbruikt 2,4 pond salpeterzuur van 1,31 s. g. en 3 pond zwavelzuur van 1,8 s. g. (3). De verkregene hoeveelheid schietkatoen bedroeg, bij 100° gedroogd, 0,76 pond, zoodat er nabij 70 per cent zuur door het katoen zijn opgenomen geworden. Het eerste afwaswater is verzameld en bewaard met het doel te onderzoeken, in hoeverre dit nog verder zou zijn te benutten. Tijd en omstandigheden hebben mij echter verhinderd, met dit onderzoek voort te gaan.

De proeven genomen aan de Kon. Mil. Akademie met het op bovenvermelde wijze vervaardigde schietkatoen op een pistool geladen, hebben, hoewel zeer uiteenlopende, nogtans met betrekking tot de krachtuitwerking, allezins voldoende uitkomsten gegeven. Op den 29sten Oct. werden tegen eene 3 duims dikke, zeer harde olmenhouten plaat, op een' afstand van 10 passen, met een pistool kavallerie-model, met slagslot, de volgende schoten gedaan:

No. der Schoten.	Lading in wigjt's.	Uitwerking van den kogel.
1.	4 buskruid.	In de plaat 0,4 d ^m . uitstekende.
2.	1 schietkatoen.	» 0,6 » diep.
3.	1 »	» 0,3 » »
4.	1 »	» 1 » »
5.	1 »	» 0,3 » uitstekende.
6.	1 »	» 1,2 » diep.
7.	0,8 »	Indruk in de plank 0,4 » »
8.	0,8 »	» 0,1 » »

} en tot bij den schutter teruggesprongen.

Aanmerkingen. Bij het 4^e en 6^e schot werd de plaat aan den achterkant gescheurd. Bij het 7^e schot verbrande een gedeelte der lading vóór de monding.

bepreurd. Het katoen is dan sneeuw wit en slechts eenigzins stroever op het gevoel dan het gewone. Het door ons gebruikte salpeterzuur is langs den gewonen weg verkregen; uit de destillatie van 2 pond salpeter met 2 pond geconcentreerd zwavelzuur is gesproten 1,3 pond salpeterzuur van 1,31 s. g., zijnde eenigzins rood gekleurd. Het residu in de retort, dubbel-zwavelzure potassa, bedroeg 2,5 pond; dit zout kan in de aluinfabrieken benut worden.

(2) 3 Wigjtjes katoen, bevattende 10 per cent vocht, gaven aan schietkatoen:

	luchtdroog behandeld.	behandeld na op 100° te zijn gedroogd.	gemiddeld.	gewichtstoename in procenten.
Onmiddellijk na de behandeling en drooging bij 100°.	7,61	7,59	7,6	68,4
Na 3 dagen luchtdroog gewogen.	7,827	7,829	7,828	3
Wederom na 3 dagen als boven gewogen.	7,843	7,840	7,8415	0,18
Nogmaals na 12 dagen als boven gewogen.	7,833	7,832	7,8325	0,14

Het schietkatoen werd toen nog even ontplofbaar als te vore bevonden.

(3) Het mengsel van gelijke volumina dezer zuren had een soortelijk gewicht van 1,69.

Het pistool was geladen met den kogel op het schietkatoen en daarop een papieren prop, zijnde het bij eene vorige proef gebleken, dat de prop tusschen de lading en den kogel niet altijd wordt uitgedreven; overigens geschiedde het aanzetten op de gewone wijze. Voor het schietkatoen werd een afzonderlijk pistool gebruikt; na den afloop der proef bevond men het niets aangeslagen.

Eenige proeven op den 3^{den} November aan genoemd etablissement met den buskruid-proefmortier gedaan, hebben minder aan de verwachting beantwoord. Wij deelen dezelve hier mede, omdat ook elders proeven met het geschut niet in allen deelen schijnen voldaan te hebben, doch hieromtrent nog geene nadere bijzonderheden zijn bekend geworden.

Het weder bij deze proeven was zeer mistig en vochtig, met weinig wind R V T.

No. der worpen.	Lading in wigtjes.	Worpsverheid in Ellen.	AANMERKINGEN.
1.	23 schietkatoen.	34,5	
2.	23 »	53	Een klein gedeelte der lading ontbrandde eerst buiten den mortier.
3.	23 »	55,5	Een gering gedeelte der lading werd ontverbrand teruggevoerd.
4.	46 »	85,5	De lading ontbrandde gedeeltelijk buiten den mortier, terwijl eene groote menigte katoen ontverbrand werd teruggevonden.
5.	46 »	145,5	
6.	46 »	90	
7.	46 »		De lading ontbrandde bij het ineendrukken met een aanzetter, ten einde het katoen geheel door de kamer te doen opnemen.
8.	23 »	60	Aan de wanden der ziel bleef eenig katoen ontverbrand terug.
9.	92 buskruid.	210,5	

De lading van den 8^{en} worp was gedurende 16 minuten blootgesteld geworden aan de vochtigheid der lucht.

Men maakte bij deze proeven de opmerking, dat de vlam zeer sterk was terwijl zich weinig of geen rook vertoonde; dat aan den mortier geene verwarming was waar te nemen; eindelijk, dat de ziel weinig was aangeslagen, de kamer iets meer, welk laatste ook kan veroorzaakt zijn geworden door de gezwinde lont die tot het ontsteken der lading gebezigd is.

Het zou eenigzins voorbarig zijn, uit deze proef gevolgtrekkingen omtrent de uitwerking van het schietkatoen met het kanon af te leiden, daar het zich laat vermoeden, dat daarbij de verbranding meer volkomen plaats zal kunnen hebben, indien niet de benoedigde ruimte voor de lading te zeer inbreuk maakt op de lengte der ziel. Intusschen blijkt uit de volgende beschouwing, dat dit bezwaar minder is, dan het zich aanvankelijk laat aanzien.

De inhoud van de kamer van den proefmortier bedraagt (naauwkeurig berekend) 129,323 kub. duimen. Met veel moeite kon men in deze ruimte 46 wigtjes schietkatoen zamenpakken. Een kubiek palm zal dus slechts 0,336 pond daarvan kunnen opnemen, hetgeen veilig tot 0,33 pond kan worden gereduceerd, wanneer men de, voor eene spoedige en volledige verbranding, zoo noodige tusschenruimten niet te zeer wil verminderen. Men kan alzoo stellen, dat 1 pond schietkatoen voor het minst eene ruimte behoeft van 3 kub. palmen. 1 pond buskruid (de lading van een 6er) neemt eene ruimte in van 1,11 kub. palm, het soortelijk gewicht van het buskruid 0,9 gesteld; $\frac{1}{4}$ pond schietkatoen, aannemende dat deze lading voldoende mogt bevonden worden om die van 1 pond buskruid te vervangen, zal derhalve slechts het $\frac{1}{7}$ van de ruimte der buskruidlading behoeven. Raadzaam zou het intusschen zijn deze ruimte niet kleiner dan die der buskruidlading te

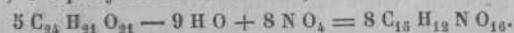
nemen, daar dit nog zonder nadeel voor de zielslengte geschieden kan.

Een ander gewigtiger bezwaar, dat zich alom heeft kenbaar gemaakt, waar proeven met het schietkatoen zijn genomen, is gelegen in deszelfs gemakkelijke ontbrandbaarheid. Gelijk bekend is, ontploft het onder den slag van den hamer op het aambeeld, maar uit de hierboven medegedeelde proef schijnt te blijken, dat ook sterke zamenpersing daartoe reeds voldoende is. Hoe gering nu ook de warmteontwikkeling bij de verbranding wezen moge (PROBERT en MORIN geven aan 400° C, zie de boven aangehaalde *Comptes rendus*), deze warmte zal toch op den duur die van het geschut verhoogen; vereenigen zich dus beide omstandigheden: een onbedacht sterk aanzetten der lading en eene verhoogden warmtegraad der insluiting, gelijk in eene actie, bij snel vuren, mogelijk is, zoo gevoelt men welk gevaar hieruit voor de bedieningsmanschap ontspruit.

Daar ik het niet onbelangrijk achtte de juiste temperatuur na te gaan bij welke het schietkatoen ontbrandt, plaatste ik de bol van een thermometer op een zandbad en lag daarnevens een weinig van dit katoen. Het zandbad daarop langzaam verwarmende, volgde ik naauwkeurig het rijzende kwik in de buis. Juist bij 185° C had de ontploffing plaats. PROBERT en MORIN geven aan 175°. Onder daartoe gunstige omstandigheden, schijnt zelf eene nog lagere temperatuur voldoende. Zoowel aan genoemde Heeren als aan den Heer DE Vos en mij is het gebeurd, dat schietkatoen, onder het spoedig droogen, op eene niet veel hogere temperatuur dan 100° eensklaps ontplofte.

Er blijft mij nog over een woord te zeggen met betrekking tot de verandering welke het katoen door de behandeling met de zuren ondergaat. Veel heb ik hierover nagedacht, doch ben hoe langer zoo meer overtuigd geworden, dat men in het algemeen tot dusver dienaangaande in dwaling heeft verkeerd. Blijkens eene nota van PELOUZE over de Xyloidine in de *Comptes rendus* van den 2^{den} Nov. II., N°. 18, hoofdzakelijk strekkende om zijn zoogenaamd papier-azote aan te bevelen, hetwelk hij nog boven het *coton-azote* stelt, beschouwt deze Scheikundige nog steeds genoemde stof als het werkzame beginsel dier preparaten, ofschoon uit zijne eigene woorden (zie ons vorig Artikel) blijkt, dat hij aan den naam dier stof eene geheel ander denkbeeld paart, dan waartoe de vroeger vermelde onderzoekingen van den Heer BUYS BALLOT aanleiding geven. Immers gaat men uit van de zamenstelling der xyloidine, zooals die door gemelden Heer uit zijne proeven is afgeleid, zoo wordt men bij nader overleg wel gedrongen het denkbeeld aan eene xyloidine-vorming bij de verandering die het katoen ondergaat, te laten varen. Het volgende, vertrouwen wij, zal zulks in een helder licht stellen. Wij zullen daarbij het katoen beschouwen als te zijn zuivere cellulose, zonder te letten op de andere vreemde stoffen die er nog in kunnen voorkomen, als vervullende eene ondergeschikte rol en veranderende niets aan onze redenering, waarvan de slotsom, werden zij mede in rekening gebracht, nog des te meer zou spreken.

Stellende voor het gemak der berekening, daar het hier op geene groote naauwkeurigheid aankomt, het equivalent der waterstof $H=1$, als wanneer dat der zuurstof $O=8$, dat der koolstof $C=6$ en dat der stikstof $N=14$ is, drukt men wijders de zamenstelling der Cellulose uit door de formule $C_{24}H_{21}O_{21}$ (zie *Scheikundige Onderzoekingen*, Deel I, bladz. 346) en die der Xyloidine door $C_{15}H_{12}NO_{16}$ (zie mede aldaar bladz. 284) zoo blijkt, dat er 5 eq. cellulose benoedigd zijn, om, door afgifte van 9 eq. der bestanddeelen van water en door opname van 8 eq. andersalpe-terzuur, 8 eq. xyloidine te vormen, immers

Veronderstellende nu zelf, dat al het katoen, door de behandeling met de zuren in xyloidine wordt veranderd en stelt men de gewigtstoename in percenten welke het katoen hierbij ondergaat $=x$, zoo heeft men achtervolgens

$$100 : 100 + x = 3 C_{24} H_{21} O_{21} : 8 C_{15} H_{12} N O_{16}$$

$$100 : 100 + x = 1663 : 1952$$

$$x : 100 = 287 : 1663$$

$$\text{waaruit } x = 17,24.$$

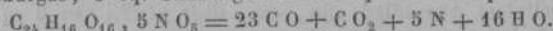
Neemt men aan, dat slechts een gedeelte van het katoen in xyloïdine verandert, zoo wordt x nog kleiner. In het allervoordeligst geval kan dus, gaat men van de vorming van xyloïdine uit, het maximum der gewigtstoename slechts 17,24 perCent bedragen — en wij vonden die gewigtstoename omstreeks 70 perCent, dus viermaal meer (zie hierboven).

Bedenkt men hierbij, dat tot de vorming van xyloïdine, salpeterzuur vereischt wordt, hetwelk ondersalpeterzuur (volgens den Heer BUVS BALLOR een bestanddeel dier stof) bevat, en zoodanig zuur voor de bereiding van schietkatoen ongeschikt wordt bevonden, zoo leidt alles tot het besluit dat de xyloïdine in dezen niet alleen geene rol speelt, maar dat men juist de vorming dezer stof zooveel mogelijk moet trachten te voorkomen. Hierdoor is dan ook het raadsel opgelost, waarom een mengsel van salpeterzuur en zwavelzuur tot betere uitkomsten leidt, dan salpeterzuur alléén. Dit laatste zuur toch is moeilijk geheel vrij van ondersalpeterzuur te bekomen (men herinnere zich dat het vroeger door ons gebezigde zuur nog eene citroengele kleur had); door bijvoeging van zwavelzuur nu, wordt dit ondersalpeterzuur ontleed in stikstofoxyde en salpeterzuur; het eerste wordt door het zwavelzuur opgenomen, hetwelk daarmede zwavelzuur-stikstofoxyde vormt, het laatste blijft in het mengsel opgelost (zie BERZELIUS, *Lehrbuch der Chemie*, 5^e Ausgabe, 1843, Band 1, Seite 327). Hieruit verklaart het zich dan ook, waarom, bij de indompeling van het katoen in water, na behandeling met het zuur, er zich roode dampen ontwikkelen. Door het water wordt namelijk het zwavelzuur-stikstofoxyde weder ontleed in zwavelzuur en stikstofoxyde, welk laatste in aanraking met de zuurstof der lucht komende, zich tot salpeterigzuur oxydert.

Langs dezen weg kan alzoo het zuivere salpeterzuur, zoo geconcentreerd mogelijk (daar het zwavelzuur er ook nog water aan onttrekt) met het katoen in aanraking worden gebracht en er langer mede in aanraking worden gelaten, waardoor de scheikundige vereeniging des te volkomener plaats grijpt, zonder dat men behoeft te vreezen, dat er xyloïdine worde gevormd, hetgeen zich in het schietkatoen, alléén met salpeterzuur bereid, steeds kenbaar maakte door de daarin voorkomende harde, bij het uitpluizen moeilijk te verwijderen, deeltjes.

Strooken de hier geopperde denkbeelden met de waarheid, zoo blijft nog slechts de vraag, op welke wijze het salpeterzuur met het plantenweefsel in verbinding treedt, of als zoodanig, zonder dat de organische stof zelve eenige verandering ondergaat, hetgeen niet waarschijnlijk is, of door vervanging van daaraan onttrokken waterbestanddeelen? (1). Hieromtrent kan alleen eene scheikundige ontleding van het schietkatoen beslissen, waarbij dan vooral het stikstofgehalte nauwkeurig zou dienen te worden bepaald. Intusschen gelooven wij, dat dit onderzoek, wegens de gemakkelijke ontplofbaarheid der stof, met eigene zwarigheden is verbonden, die wel niet zullen veroorloven daarbij den gewonen weg in te slaan.

Nemen wij aan, gelijk PELOUZE voor het zetmeel (ofschoon geheel hypothetisch) stelt, dat het salpeterzuur de bestanddeelen van het water uit het katoen equivalentsgewijze vervangt, zoo stemt eene gewigtstoename van 68 percent hiermede overeen: dat aan één eq. cellulose zijn onttrokken de bestanddeelen van 3 eq. water, welke zijn vervangen door 3 eq. salpeterzuur. Dientengevolge zouden er bij de verbranding van het schietkatoen de volgende gasvormige producten geboren worden: 23 eq. kooloxydegas, 1 eq. koolzuurgas, 3 eq. stikstofgas en 16 eq. waterdamp.

Dat ik niet vroeger op de bovenstaande verklaring van het proces ben gekomen, vindt daarin zijne verontschuldiging, dat aanvankelijk mijne praktische bemoeijingen omtrent de bereiding van

het schietkatoen mij van alle theoretische beschouwingen dienaangaande afhielden, waarbij nog komt, dat het tooverwoord: XYLOÏDINE als het ware ieders denkbeelden liefd omstrikt. Slechts weinig dagen zijn er verlopen sedert ik mij aan dien invloed mogt onttrekken, na te vergeefs in den doolhof waarin ik omdwaalde, den blik gewend te hebben naar een' gids, die mij den naar den uitgang leidenden draad reiken kon. Ik heb dus ook wederom hier, gelijk zoo menigmaal, vooral in mijne scheikundige loopbaan, de waarheid ondervonden van het gezegde: *Aide toi, le ciel t'aidera!*

BREDA,
28 Nov. 1846.

De Kapitein der Artillerie,
P. H. VAN DER MEULEN.

BIBLIOGRAPHIE

VAN DE NIEUWST UITGEKOMEN MILITAIRE WERKEN.

Fragmens tirés des chroniques Moldaves, pour servir à l'histoire de PIERRE LE GRAND, CHARLES XII, STANISLAS LESZCZYŃSKI, DÉMÈTRE CANTIMIR et CONSTANTIN BRANCOVAN, par le Major KOGALNICEAN, 2 Vol. in 8°. Jassi 1845.

Aide-Memoire to the military sciences. Framed from contributions of officers of the different services, and edited by a committee of the Corps, of Royal Engineers in Dublin 1846. (Part. D—F.) in 8°. (345 p.) with numerous plates. Londen 1846. 16 Sh.

The theory of Infantry movements. Second edition, by Baron Don A. LOPEZ SUASSO DIAZ DE FONCESA, 2 vol. in 8°, with a 4° vol. of plates. Londen 1846. 2 P. St. 2 Sh.

The Nemesis in China, comprising a complete History of the late war in that country, with a particular account of the colony of Hong-Kong, from the notes of captain HALL and the personal observations of W. D. BERNARD, in 8°, mit maps and plates. Londen 1846. 12 Sh.

SALE'S brigade in Affghaanistan; and the seizure and defence of Jellalabad, by Rev. G. R. GLEIG, principal chaplain of the forces, in 8°. Londen 1846. 2 Sh. 6 d.

Grundzüge der kleinen und grossen Befestigungskunst mit Fluss-Uebergungen, dann Angriff und Vertheidigung der Feldwerke und Festungen; von THUMSER, Kön. Baijer. Unterlieutenant, in 8°. (202 S.) Bamberg 1845.

Leitfaden für die physikalischen Vorträge, zunächst in den obern Klassen der Königl. Preusz. Cadetten-corps, von Dr. W. BEETZ, in 8°. (122 S.) Berlin 1846. f 1,70.

Die Schlacht von Borodino, mit einer Uebersicht des Feldzugs von 1812, von dem General von HOFFMANN, in 8°. Coblenz 1846.

Der Kampf der Franzosen in Algerien. Eine historische Skizze, nach den besten vorhandenen Quellen entworfen, von Dr. O. L. B. WOLFF, in 8°. Leipzig 1846. 1 Thlr.

Geschichte des English-Chinesischen Krieges, von K. F. NEUMANN, in 8° (338 S.) Leipzig 1846. f 4,—.

Over den Oorlog. Nagelaten werk door den generaal KAREL VON CLAUSEWITZ. Uit het Hoogduitsch vertaald door E. H. BROUWER, Bibliothekaris bij de Koninklijke Militaire Akademie. 2 Deelen in 8°. (270 en 268 Blz.) Breda 1846. f 4,—.

Geschiedenis van het Spaansche Schiereiland gedurende de jaren 1807—1814, naar het Engelsch van ARCHIBALD ALISON, door G. KULPER HZ., Lt.-Ing. bij de Koninklijke Militaire Akademie, in g. 8°, 2de Deel, 2de Abt. Breda 1846. (Bij int. f 0,50 en f 0,62½, buiten int. f 0,75.)

Begrooting van Oorlog getoetst aan de Verdediging des Vaderlands en den staat der Geldmiddelen, door Jhr. J. MOCK, oud-officier der Genie en van den Generalen staf, enz. Te Leyden, bij S. en J. LUCHTMANS, 1846, in 8°. (gr. 82 Blz.) f 0,50.

Lettre à un membre des États-Généraux, sur la brochure intitulée: Le budget de la guerre, par le Baron FORSTNER DE DAMBENOY, Lt.-Colonel de l'Etat-Major-Général, in 8°. (29 F.). La Haye 1846. 40 Cts.

CORRESPONDENTIE.

De *Mijmeringen eens lotelings* zullen in het volgend nummer verschijnen; ook de verslagen van eenige aan de redactie gezonden boekwerken, zullen achtereenvolgend worden opgenomen.

(1) Wij vestigen ten deze de aandacht op hetgeen BERZELIUS in het 4^e Deel van zijn aangehaald Leerboek, waarvan eerst kort geleden de 1^e Aflevering is verschenen, op bladz. 70 aangaande de gepaarde zuren van het salpeterzuur zegt.

BIJLAGE V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 15de DEEL, N°. 5.

Maand November 1846.

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot 2de luit.-kwartierm^r.: bij het 6de reg. inf., de serg. A. W. F. Jonkh. van Spengler, van het reg. gren. en jag. Bij het 8ste reg. inf., de serg. L. F. A. Boekhorst, van het 6de reg. inf.

Verplaatsingen.

Bij het 2de reg. art.: de 1ste luit. P. S. Mommers, van het 3de reg. art. Bij het 3de reg. drag.: de 1ste luit. J. K. Peeters, van het 1ste reg. drag.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. W. L. B. van Panhuys, van het 3de reg. drag., met vergunning tot het voortdurend dragen van de activiteits-uniform van het korps.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De 2de luit. S. Speelman Wobma, van het 3de reg. art. De 1ste luit.-adj. K. A. Akersloot van Houten, van het reg. gren. en jag., zijnde tevens op deszelfs verzoek eervol ontslagen uit de betr. van bat.-adj. De 2de luit. S. E. P. A. van Harencarspel Eckhardt, van het 1ste reg. drag.

Gepensionneerd.

De maj. op non-act. F. van Hogendorp. De kap. der 1ste kl. J. P. Hooft Graafland, van het 3de reg. art.

Uit de dienst ontslagen.

De 1ste luit. F. W. Nix, van het 1ste reg. dragonders.

Overleden.

De 1ste luit. W. H. van der Loo, van het 2de reg. art. De offic. van gez. der 2de kl. L. van Lier. De 1ste luit. G. F. B^{on} van Till, van het 3de reg. inf. De 1ste luit. zonder bezw. der schatk. J. van Tongeren, bat.-adj. bij het 2de reg. inf.

BLUDGE V.

DEPARTMENT OF THE MILITARY SECRETARY, WASHINGTON, D. C.

Bludge, December 1848.

Dear Sir,

I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 10th inst. in relation to the matter of the application of the late Major General Bludge for a pension. The same has been referred to the proper authorities for their consideration.

I am, Sir, very respectfully,
Your obedient servant,
J. M. [Name]